

EV VE SÜS HAYVANLARININ KONUTTAN TAHLİYE EDİLMESİ

DOI: <https://doi.org/10.33717/deuhfd.715395>

Dr. Öğr. Üyesi Serdar NART*

Öz

Hayvanları Koruma Kanununun temel amacı hayvanları korumak olmasına rağmen, hayvanlara tanınan hakların, özellikle de yaşama hakkının hayvanların hukuki niteliğini de değiştirdiği yönünde görüşlerin oluşmasına neden olmuştur. Kanımızca da hayvanlar, yaşama hakkına sahip olduğuna göre artık basit bir eşya olarak nitelendirilemez. Hayvanlar hakkında taşınırlara ilişkin hükümler kıyasen uygulanacak olsa da yaşama hakkına sahip varlıklar olarak kendine özgü bir niteliğe sahiptir. Hayvanın hukuki niteliğindeki bu değişimin özellikle hayvanların konuttan tahliyesinde de dikkate alınması gerektiği düşüncesinden hareketle bu tartışmalar da yer verilmiştir. Hayvanların sui generis eşya niteliğinde olduğu görüşü çerçevesinde, “kat mülkiyetine tabi bağımsız bölümlerde hayvan bakılamaz” şeklindeki yönetim planının bağlayıcılığı, Yargıtay uygulaması da dikkate alarak tartışılacaktır. Hayvanlara tanınan yaşam hakkının sonucu olarak komşulara herhangi bir rahatsızlık vermeyen ev ve süs hayvanlarının bu tarz bir kayıt ile tahliyesine izin verilmemesi gerektiği, karşılaştırmalı hukuktan örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Kat Mülkiyeti, Komşuluk Hukuku, Ev ve süs hayvanlarının tahliyesi, Eşya hukuku, Hayvan hakları

THE EVICTION OF PETS FROM RESIDENCES

Abstract

Although the main purpose of the Animal Protection Act is to protect animals, it has led to the fact that the rights granted to animals, especially the

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: serdarnart@hotmail.com) ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2948-7468> (Makalenin Geliş Tarihi: 28.02.2020) (Makale Gönderilme Tarihi: 28.02.2020/Makale Kabul Tarihi: 03.04.2020)

right to life, change the legal nature of animals. In our opinion, animals can no longer be considered as a simple good, since they have the right to live. Even though the provisions on movable property are to be applied analogously to animals, still they are to be regarded as sui generis legal nature because of the right to life. These discussions have also been included in the idea that this change in the legal nature of the animal should be considered, especially in the eviction of animals from the residence. Within the framework of the view that animals are sui generis objects, the binding of the management plan in which “animals cannot be held in departments” will be discussed considering the Decisions of the Supreme Court. As a result of the right to life afforded to animals, it has been tried to explain with examples of comparative law that the evacuation of domestic and ornamental animals that do not cause any disturbance to neighbors should not be allowed with such a record.

Keywords

Condominium, Neighbor Law, Eviction of pets, Property law, Animal rights

GİRİŞ

Şehir nüfusunun özellikle ikinci dünya savaşından sonra artması ile şehirde oluşan konut ihtiyacının¹ giderilmesi amacıyla bir binanın bağımsız bölümlerine taşınmaz mülkiyeti tanınmıştır². Geleneksel mülkiyet anlayışından ayrılan bu düzenleme ile bağımsız bölüm malikleri, bu bölüm dışında kalan alanları diğer kat malikleri ile paylaşmak zorunda kalmıştır. Bu şekilde merdiven, asansör, bahçe, otopark, çatı gibi ortak alanlar kabul edilmiştir. Bu alanların bakımı, kullanılması gibi hususlar ile bağımsız bölümlerin mekânsal yakınlığı da düşünüldüğünde bağımsız bölümde yaşayan kişilerin ilişkilerini de düzenlemek zorunlu olmuştur. Genel olarak komşuluk ilişkileri olarak ifade edebileceğimiz bu ilişkileri de kat mülkiyeti kanunu düzenlenmektedir. Böylece kişilerin bu bağımsız bölümleri ve ortak alanları kullanırken sahip olduğu haklar ile birbirini rahatsız etmeme, birbirine zarar vermeme, ortak giderlere katılma gibi yükümlülükler getirilmiştir³. Ancak elbette ki, tüm yasalar gibi, sürekli gelişen toplum ihtiyaçları karşısında bu düzenlemelerin bazen yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu alanlardan bir tanesi de bağımsız bölümlerde ev ve süs hayvanlarının beslenmesi konusudur.

İnsanların hayvanları evcilleştirme süreci ile hayvanlarla birlikte yaşaması, onlarla dostluk kurması, onları beslemesi apartman hayatı olarak ifade edebileceğimiz yaşam biçiminde de değişmemiştir. Fakat, kat mülkiyeti ilişkisi içinde ev ve süs hayvanlarının, özellikle köpeklerin ve kedilerin beslenmesi, tüm kat maliklerini memnun etmediğinden, son zamanlarda bu hayvanların tahliye edilmesi bazı tartışmaları gündeme getirmiştir. Bu noktada en başta ifade etmek gerekir ki, konumuz açısından tartışmaya neden olan husus; kat maliklerinin yönetim planında hayvan beslenmemesi konusunda alacakları kararın bağlayıcılığına ilişkindir. Yargıtay uygulaması, Kat Mülkiyeti Kanununun 28. maddesine dayandırılmıştır. Yargıtay'ımız "yönetim planı ve bunda yapılan değişiklikler, bütün kat malikleriyle onların külli ve cüzi haleflerini ve yönetici ve denetçileri bağlar" hükmünden hareket ederek hayvanın tahliyesine karar vermektedir. Ancak, ne yazık ki, Yargıtay'ımız

¹ Şehirlerde özellikle barınma ihtiyacının karşılanması gibi sebeplerle birden çok ailenin aynı binanın farklı bölümlerinde kaldığı, binanın alt kısımlarının işyeri vb. anlamlarda kullanıldığına sıklıkla rastlanmaktadır.

² **Tekinay**, Selahattin S.: Kat Mülkiyeti, (Eşya Hukuku II/2) İstanbul 1991, s. 1-2; **Ertaş**, Şeref: Eşya Hukuku, 11. Baskı, İzmir 2014, s. 422, **Ertaş**, Şeref: Kat Mülkiyeti Şerhi, Ankara 2015, s. 15-16.

³ Örneğin; bir asansörün tamirinden kimlerin hangi miktarda sorumlu olduğu, bir yöneticinin ne şekilde seçileceği gibi konular düzenlenmiştir.

tahliye konusuna hayvanın komşulara rahatsızlık verip vermediğini, tehlike yaratıp yaratmadığını hiç araştırmamıştır. Yani, sırf yönetim planında yapılacak değişikliklerle, hayvanın tahliyesine imkan tanımıştır. Öğretide ise, Yargıtay'ın bu yöndeki tutumu haklı olarak eleştirilmiştir. Bu görüşler kapsamında özetle hayvanın basit anlamda bir (taşınır) eşya olarak nitelendirilemeyeceği, onun (acı ve ıstırap hissedebilecek) canlı bir varlığa sahip olması gibi sahibi ile olan sosyal nitelikteki bağın da dikkate alınarak karar verilmesi gerektiği; yönetim planında yapılacak değişikliğin dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edeceği ve hatta bu konuda karar alınamayacağı da ileri sürülmüştür.

Bu tartışmalara açıklık getirmek için çalışmamızda, hayvanın eşya hukuku açısından hukuki niteliği ile ilgili görüşleri de ele alarak, taşınmaz mülkiyeti ile kişilerin hayvan besleme hakkının sınırları ele alınacaktır. Çalışmamız, ev ve süs hayvanlarının hukuki niteliği tartışılarak konut tahliyesi ile sınırlı olacaktır. Sözleşme özgürlüğü gereğince, örneğin kira sözleşmesi ile hayvan beslenmesinin yasaklanması gibi hususlar ele alınmayacaktır. Aynı şekilde ticari anlamda üretilen veya başıboş hayvanlar konumuz dışında kalacaktır.

I. KONUTTA EV VE SÜS HAYVANININ BESLENMESİ

Daha önce de ifade edildiği üzere, günümüzde kişilerin konutlarında hayvan yetiştirmekte oldukları; bu bağlamda konutta hayvan beslemenin mümkün olup olmadığı konusunun ortaya konulabilmesi için, konut kavramı ile ev ve süs hayvanı kavramlarının açıklanması gerekir.

A. Ev ve Süs Hayvanı Kavramı

Hayvanları Koruma Kanununun 2. Maddesinin (e) bendinde *evcil hayvanlar; insan tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş hayvanlar olarak tanımlanmışken aynı hükmün (ı) bendinde, ev ve süs hayvanı*⁴; *evcil hayvanın bir alt türü olarak, insan tarafından özellikle evde, işyerinde ya da arazisinde özel zevk ve refakat amacıyla muhafaza edilen veya edilmesi tasarlanan, bakımı ve sorumluluğu sahiplerince üstlenilen her türlü hayvanı*

⁴ Hayvanların değişik sınıflandırmaya tabi tutulması mümkündür. Buna göre, ticari amaçla yetiştirilen hayvanlar, kesim hayvanları, av hayvanları, başıboş hayvanlar, işçi hayvanları, deney hayvanları, hayvanat bahçesi veya doğal yaşam parkı hayvanları gibi sınıflandırmalar da yapılabilir. Bu kavramlar için bkz. **Cumaloğlu**, Emre: “Medeni Hukukta Hayvan Hakları ve Hayvanlar Üzerindeki Hak”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, C: 19, Özel Sayı 2017, s. 593 vd.

ifade eder⁵. Kanundaki bu tanıma göre başta kedi, köpek, papağan, tavşan gibi hayvanlar akla gelecek olsa da Kanunda bu yönde bir sınırlama yapılmamıştır. Dolayısıyla bu hayvanlar dışında, kanunda belirtilen amaçlar doğrultusunda bakımı ve sorumluluğu üstlenilen at, kuzu ve hatta bir iguana dahi ev ve süs hayvanı sayılacaktır⁶. Yabani, yani evcilleştirilmeyen bir hayvanın bu kategoride görülmesi mümkün olmasa da hayvanın evcil hale getirildikten sonra kanundaki amaç doğrultusunda muhafaza edilmesi halinde ev ve süs hayvanı olarak nitelendirilebilecektir. Ancak bu noktada, yaban hayvanının nesli tükenme tehlikesi içinde olmaması ve ülkeye girişinin de yasaklanmamış olması gerekir⁷. Ne kadar acı da olsa, insanlar tarafından farklı amaçlarla yetiştirilen ve bu hali ile tehlikeli olarak kabul edilen bazı hayvanların, yasadaki açık hüküm kapsamında ev ve süs hayvanı olarak nitelendirilmesi de kanun gereği mümkün değildir. Hayvan Hakları Kanununun 14. Maddesinin (I) bendine göre Pitbull Terrier, Japanese Tosa gibi tehlike arz eden hayvanları üretmek; sahiplendirilmesini, ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak; takas etmek, sergilemek ve hediye etmek yasaktır⁸. Kanunkoyucu sınırlayıcı bir tanım vermemiş olduğundan Pitbull

⁵ Ayr. bkz. Ev ve Süs Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmeliğine göre ise, “Ev ve Süs Hayvanlarının Ticari Olmayan Hareketlerinde Uygulanacak Hayvan Sağlığı Şartlarına Dair Yönetmelik” bakımından ev ve süs hayvanı; sahiplerinin ya da sahipleri adına sorumluluğunu almış kişilerin yanında bulunan, üçüncü bir şahsa satışı ya da devredilmesi amaçlanmayan arılar, kabuklu hayvanlar ve kümes hayvanları haricindeki omurgasızlar, amfibik hayvanlar, köpek, kedi, gelincik, süs balıkları, sürüngen, kemirgen, evcil tavşan ve tüm kuşları ifade eder (m.4/I/ç). bkz. 8 Ekim 2011 tarihli RG. S. 28078.

⁶ Midilli gibi başka hayvanlar da ev hayvanı sayılabilir, burada nesnel değil öznel bir ölçüt getirilmiştir. bkz. **Cumalıoğlu**, s. 588; ayr. bkz. **Gürpınar**, Damla: “Ev ve Süs Hayvanı Sahiplerinin Hakları ve Yükümlülükleri”, İzmir Barosu Dergisi, 4/2007, s. 171 vd.; ayr. bkz. **Uyumaz**, Alper: “Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XX, Y. 2016, S. 3, s. 137; Benzer bir tanımın Avrupa Sözleşmesinde de yapıldığı görülmektedir. Buna göre, “ev hayvanı”; insan tarafından özellikle evde, özel zevk ve refakat amacıyla muhafaza edilen veya edilmesi tasarlanan her türlü hayvanıdır (md.1/1).

⁷ Nitekim, Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Giriş bölümünün 6. Maddesinde, Yabani fauna örneklerinin ev hayvanı olarak muhafaza edilmelerinin desteklenmemesi gerektiği kabul edilmiştir. Gerçekten özellikle hayvan kaçakçılığının da önlenmesi bakımından bu tarz hayvanların da ev hayvanı olarak kabul edilmesi özendirilmemelidir.

⁸ Çalışmamızın dışında olmakla birlikte, tehlikeli sayılabilecek hayvan kavramının ne şekilde belirlendiği tam açık değildir. Nihayetinde her hayvan, içgüdüsel hareket ettiği düşünüldüğünde az veya çok tehlikeli sayılabilir. İster istemez, kangal köpeği, Alman kurdu da kategoriye dahil edilebilir. Hatta küçük bir köpek olan chihuahua da, agresif niteliği dikkate alındığında tehlikeli olabilir. Bu nedenle kanımızca, bu tarz köpeklerin

Terrier, Japanese Tosa dışında Dogo Argentino, Fila Brasileiro gibi köpekler de bu yasak altında görülmelidir⁹.

Son olarak; tanımdan da anlaşılacağı üzere bir hayvanın ev ve süs hayvanı olarak nitelendirilmesi için kişinin hayvanı evde, işyerinde veya arazisinde muhafaza etmesi gereklidir. Ev ve süs hayvanı kavramı için, zorunlu olmamakla birlikte, bu hayvanların bakımı genel olarak konutlarda yapılmaktadır¹⁰. Konumuz da bu hayvanların tahliyesine ilişkin olduğundan konut kavramının da ayrıca incelenmesi gerekir.

B. Konut Kavramı

Zorunlu bir unsur olmamakla birlikte, günümüzde ev ve süs hayvanlarının bakımı genel olarak konutlarda gerçekleşmektedir. Bu çerçevede konut; genel bir tanım ile insanların kötü hava koşullarından, düşmanlardan, tehlikelerden korunduğu, dinlendiği, beslenme, giyinme gibi temel ihtiyaçlarını giderdiği az çok kapalı, fiziksel büyüklüğü olan güvenli barınaklardır¹¹. Konut kavramının oluşması için bir kimsenin sürekli olarak yerleşme amacı ile oturması zorunlu da değildir¹².

Konut olarak son zamanlarda minimalist yaşam biçimi ile ortaya çıkan (taşınabilir) küçük evler de akla gelmekle birlikte, ülkemiz koşullarında genel olarak ilk akla gelen taşınmazlardır. Türk Medeni Kanunu'nun 704. Maddesinde ise, taşınmaz olarak arazi, tapu kütüğünün ayrı sayfasına kaydedilen bağımsız sürekli haklar ve kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız

yasaklanmasından ziyade, bunların insanlar tarafından farklı amaçlarla yetiştirilmesinin önüne geçilmesi gerekir; tehlikeli ırk yoktur, insan eli ile tehlikeli hale dönüştürülen hayvan vardır diyerek dost canlısı bilinen Golden Retriever'in bile kötü ruhlu bir kişinin elinde saldırgan olabileceği ifade edilmiştir. **Tavşancıl Kalafatoğlu**, Deniz: "Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ve Hayvan Hakları", Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan, Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları, C.II, Ekim 2014, s. 147.

⁹ Bu hükme açıklık getirilmesi amacıyla Kanunda belirtilen Pitbull Terrier, Japanese Tosa haricinde ülkemizde Kanunun 14. maddesi kapsamında değerlendirilecek olan köpek ırklarına dair Bakanlığımızda oluşturulan 20.11.2007-208 sayılı Müsteşarlık Makam Oluru ile bir komisyon oluşturulmuş olup Hayvanları Koruma Kanunu'nun 14. maddesinde yer alan Pitbull Terrier ve Japanese Tosa'ya Dogo Argentino, Fila Brasileiro ve bu ırkların melezleri de ilave edilmiştir.

¹⁰ İşyerinde hayvan besleme ile ilgili olarak bkz. **Sözer**, Ali Nazım: "İşçi İşyerinde Ev Hayvanı Bakabilir mi?", Yaşar Hukuk Dergisi, C.1, S. 1, Ocak 2019, s. 2 vd.

¹¹ **Şipka**, Şükran: Türk Medeni Kanunu'nda Aile Konutu ile İlgili İşlemlerde Diğer Eşin Rızası (TMK.194), İstanbul 2002, s. 68; **Uçkan**, Mertkan: "Ev ve Süs Hayvanlarının Konuttan Tahliye Edilmesi Hakkında Bir Değerlendirme, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, 8 / Özel Sayı (Haziran 2013), s. 2846.

¹² **Uçkan**, s. 2846.

bölümler sayılmıştır. Bu taşınmazlar arasında ev ve süs hayvanlarının tahliyesine neden olan uyuşmazlıklar ise, en çok kat mülkiyeti kanuna tabi taşınmazlar bakımından görülmektedir¹³. Bununla birlikte, arazi veya kat mülkiyetine tabi olmayan taşınmazlar, yani müstakil konut olarak ifade edilebilen taşınmazlar, bakımından ev ve süs hayvanının tahliyesine ilişkin açıklamalarda da bulunmak gerekir. Aşağıda bu kavramlar bu ayrıma göre ele alınacaktır.

II. HAYVAN HAKLARI VE HAYVANLARIN HUKUKİ NİTELİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Hayvanın konuttan tahliyesine ilişkin kavramların daha iyi anlaşılabilmesi için, hayvan hakları, hayvan hakları koruma kanunu ve hayvanın hukuki niteliği ile ilgili bazı bilgilerin verilmesinde fayda vardır.

A. Hayvan Hakları

Hayvanlar uzun yıllar boyu, bir taşınır mal olarak görülmüş ve sahiplerinin her türlü muamelesine karşı korumasız bırakılmıştır. Bu insan merkezci görüş çerçevesinde hayvanların iradeye sahip olmadığı ve hayvanların insanlar için yaratıldığı inancına dayanmaktadır. Ancak, hayvanların da acı çekebileceği ve bir canlı olduğu gerçeği ile hayvanların da bazı temel haklara, özellikle de kötü muameleye tabi olmama gibi haklara sahip olduğu fikri ortaya çıkmıştır. Bu düşünce ile hayvanlara da bazı sübjektif haklar tanınmıştır. Gerçekten hayvanlar kendi arzuları ve ihtiyaçları olan ve acıyı hissedebilen canlı varlıklardır. Bu nedenle hayvanların da bazı temel haklara sahip olması doğaldır. Ancak hayvanlara bu hakların tanınması onları insanlarla eşit bir hukuki statü vermez¹⁴. Hayvan hakları yönünde en önemli

¹³ Bu itibarla, Kat Mülkiyeti Kanununun sadece kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı taşınmazlarda uygulanmadığı, kat irtifakı olarak tesis edilmiş taşınmazlar bakımından da geçerli olduğunu belirtmekte fayda vardır.

¹⁴ Cumaloğlu'nun hayvan hakkı tanımı ise; kişinin hayvan üzerindeki hakkına getirilen sınırların kapsamını ve hayvanların kamu hukukunun getirdiği sınırlar çerçevesindeki yaşam, davranış alanlarını, yani, kişinin ve devletin hayvan üzerindeki hakkının sınırı olarak ifade ettikten sonra hayvan hakkını, "hukuken korunan ve insana ihlal etmeme yükümlülüğü getiren hayvan çıkarı" olarak ayrıca tanımlamaktadır (Cumaloğlu, s. 582). Ancak kanımızca bu görüş, insan merkezietçi bir yaklaşımdır. Kanımızca, hayvan hakları, insanların hayvanlar üzerinde yasal sınırlardan ziyade, hayvanların birer canlı olmasından kaynaklanan çıkarlarıdır. Albert Schweitzer'in dediği gibi, her canlıya, kendi yaşamınıza gösterdiğiniz saygıyı göstermek durumundasınız. Etik bu düşüncenin içindedir. İyilik hayatı korur, onu destekler, kötülük yaşamı yok eder, yaşamı engeller. (bkz. Höffe, Otfried: Lesebuch zur Ethik, München 1998, 348 vd.). Bu nedenle, hay-

belge aşağıda görüleceği üzere Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesidir. Ülkemizde ise, Hayvan hakları koruma kanunu ile hayvanların bazı haklara sahip olduğu kabul edilmiştir. Hayvanlara tanınan bu haklarla paralel bir şekilde hayvanların hukuki statüsü de tartışılmıştır. Aşağıda, hayvan haklarına ilişkin açıklamalar, hayvanın hukuki niteliği ile bağlantılı olarak açıklanacaktır.

B. Hayvanın Hukuki Niteliğine İlişkin Görüşler

Hayvan hakları kavramının oluşması ve özellikle Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesinin¹⁵ kabul edilmesi ile hayvanların eşya niteliği tartışılır hale gelmiş ve birçok Avrupa ülkesinde hayvanların eşya olmadığı kabul edilmiştir. Alman Medeni Kanununun 90a paragrafı ve İsviçre Medeni Kanununun 641a maddeleri, hayvanın eşya olmadığını, ancak yapılacak hukuki işlemler bakımından farklı bir düzenleme olmadığı sürece eşyalara ilişkin hükümlerin hayvanlar için de uygulanacağını düzenlemiştir. Bu da hayvanın hukuki niteliğini tartışmalı hale getirmiştir. Ülkemizde ise, hayvanların yaşama hakkına sahip olduğunu kabul eden Hayvan Haklarını Koruma Kanunu bu tartışmalara neden olmuştur. Aşağıda, hayvanların hak sahibi olup olmadığı, bir kişi olarak sayılmasının mümkün olup olmadığı, bu bağlamda eşya olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği görüşleri ele alınacaktır.

1. Hayvanın Eşya Olduğunu Savunan Görüş

Hayvanların bir hak süjesi olmadığı genel olarak kabul edilmektedir¹⁶. Hayvanların kişi, yani hak süjesi olarak nitelendirilemeyeceğine ilişkin görüşler kapsamında ileri sürülen en temel gerekçe, kişi olma hakkının, ancak insanlara özgü olduğu ve ancak insanların irade, zeka ve bilinç sahibi olduğu; hayvanların ise, bunlardan yoksun olduğudur.

Genel olarak ahlak temelinde yapılan araştırmalar gereğince eskiden beri hayvanların hak sahibi olamayacağı kabul edilmekteydi. Aristoteles

vanların yaşam hakkı, acı çekmeme gibi temel bazı hakların kabulü, insan çıkarlarından bağımsız olarak vardır.

¹⁵ 15 Ekim 1978 tarihinde kabul edilen Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi (Universal Declaration on Animal Rights) ile hayvanların yaşama hakkına sahip olduğu kabul edilmiş (md.4) ve hayvan haklarının kanun düzeyinde korunması gerektiği ifade edilmiştir (md.14).

¹⁶ Hayvanlara kişilik verilmesi gerektiği yönündeki görüşler için bkz. **Çelebi**, Özgün: "Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü", İstanbul Hukuk Mecmuası, C.76, S. 2, s. 597 vd.

insanları yaşayan varlıklar olarak tanrılar ile hayvanların arasında bir yere yerleştirmektedir. Ayrıca insanların hayvanlarla olan ortak yanlarını da açıklamaktadır. Buna göre, insanlar gibi hayvanlar da yaşamakta (canlı bir varlık), yani doğum ile dünyaya gelmekte, beslenmekte, ölmekte, üremekte, acı gibi duyguları hissetmektedir. Ancak akıl sahibi (mantık-logos) olmak ve yaşam içinde etkin biçimde yer almak, yani bilinçli davranışlar ve işlemler yapmak ancak insanlara mahsustur. Bu nedenledir ki, ancak insan sosyal yaşamı düzenlemek için kurallar oluşturabilir. İnsan, (iyi ve kötü ayırımı yaparak) ahlaki davranma yeteneğine sahiptir ve kararlarını ahlaki ölçüde gerekçelendirebilecek güçtedir. İnsan sosyal yaşama dahil olan bir varlıktır. Sadece tanrılar ve vahşi hayvanların otonom bir yapısı vardır¹⁷.

Descartes ise, canlı bedenini bir makineye benzetmekle, insanı hayvandan ayıran unsurun (zihin) düşünme yeteneği ve ruh olduğu görüşündedir. Descartes hayvanları doğanın yarattığı otomatlardan farksız görmekte, insana benzer sesler çıkarsalar da bunların bir anlamı olmadığını, yani bilinçli olmadığını, bu yeteneğe ise ancak, insanların sahip olduğunu ifade etmektedir¹⁸.

Kant ise, Aquinalı Thomas'ın görüşlerine benzer şekilde hayvanları akla sahip olmayan canlılar olarak görmekte ve aynı antroposentik (insan

¹⁷ **Aristoteles**: Politika/I.Kitap, Büyük Fikir Kitapları Dizisi, 22, çeviren Tuncay, Mete, İstanbul 1993, s. 9; **Senemoğlu**, Olkan: "Antik Yunan Siyasal Düşünüşünde İnsan Doğası ve Toplum Anlayışı: Platon ve Aristoteles", İnsan & İnsan, Yıl.3, S. 10, 2016, s. 53-54; Aristoteles'e göre canlı varlıklar hareketlerini belirleyen unsurların istek ve akıl olduğunu, hayvandaki hareket ettirici güç içgüdüsel (beslenme, üreme vb.) anlamda bir istek iken, insandaki hareket ettirici unsurun ise akıldır, yani iradidir. Bu nedenle, iradi faaliyetler hayvanî ruhun değil, insanî ruhun faaliyetidirler. bkz. **Kaya**, Mustafa: "Aristoteles'in Ruh Anlayışı", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, 2014, s. 94.

¹⁸ Descartes, bu çerçevede Montaigne'in hayvanların bilince sahip olduğu yönündeki fikirlere katılmadığını belirtmektedir. **Descartes**, René: "Discours sur la méthode pour bien conduire sa raison et chercher la vérité dans les sciences", 1637, B.IV; ayr. bkz. **Ketenci**, Taşkın: "Descartes ve Hume'un Akıl Anlayışlarının Karşılaştırılması", Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi/1 (Haziran 2014): 61-77 Montaigne ise, bazen düşünüyorum da "kedim ile oynarken, onun benimle oynamadığını nasıl bileyim" diyerek hayvanların da akıl sahibi olduklarını ifade etmektedir. bkz. (de) **Montaigne**, Michel: Apology for Raymond Sebond, (L'apologie de Raymond Sebond), çev.Ariew, Roger/Grene Marjorie, Cambridge 2003, s. 15; **Doğan**, Aysel: "Hayvan Hakları Sorununa Biyosantrik Bir Yaklaşım", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:23, S:1, 2006, s. 33 vd.; ayr. bkz. **Kılıç**, Selim: "Modern Toplumda Hayvan Hakları Üzerine Felsefi Bir Yaklaşım", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 6, S. 22, s. 103.

merkezci) yaklaşımla insanın diğer varlıklara karşı ahlaki bir yükümlülüğe sahip olmadığını, insanın bir başka canlıya karşı bir yükümlülük hissetse bile bu yükümlülüğün aslında kendisine (insana) karşı olan yükümlülüğü olduğunu ifade etmektedir. Bu şekilde, hayvanlara kötü muamele yapılmamasını, hayvana karşı değil, insanın kendisine karşı hissettiği yükümlülüğe dayandırmaktadır¹⁹.

Hayvanların eşya sayılmasının temelinde yatan bu görüşlerdeki ortak nokta, hayvanların akıl sahibi olmamasıdır. Bundan hareketle yıllar boyunca birçok hukuk sisteminde hayvanlar eşya olarak nitelendirilmiş ve hali

¹⁹ Thomas, dini değerlendirmelerinde, bitkiler hayvanlar için, hayvanlar da insanlar için yaratılmıştır fikrinden hareket etmektedir. Ayrıca, Thomas hayvanların ruha sahip olduğu (anima sensitiva) ancak bunun öldüğünü kabul etmiştir. “onlar, bilinçli bir şekilde hareket etmezler” ve ancak “magis acta quam agentia” olarak nitelendirilebilir, yani ancak insan düşünebilir ve bilinçli bir davranışta bulunabilir, bkz. **Thomas von Aquin**: *Miscellanea Mediaevalia, Werk und Wirkung im Licht neuerer Forschungen*, Band 19: hrsgb.von Albert Zimmermann, Berlin, New York, 1988, s. 214-215; ayr. bkz. **Bondolfi**, Alberto: *Mensch und Tier: ethische Dimensionen ihres Verhältnisses*. Freiburg, 1994 s. 61 vd.; Bkz. **Kant**, Immanuel: *Die Metaphysik der Sitten*, Berlin 2013, 2.Auf., (erstdruck, Königsberg 1797), 2.Buch, § 17, s. 194; Schopenhauer ise, Kant’ın bu sözlerini “iğrenç ve öfke uyandıran cinsten olduğunu”, hayvanlara eziyet eden kişinin, iyi bir insan olamayacağını belirtmiştir. bkz. **Schopenhauer**, Arthur: *Die beiden Grundprobleme der Ethik, behandelt in zwei akademischen Preisschriften*, Frankfurt am Main 1840, s. 164 ve s. 246; ayr. bkz. **Aşar**, Haluk: *Hayvan Haklarına Yönelik Temel Görüşler ve Yanılırları*, *Kaygı* 30/2018, s. 241; antroposentrizm ile ilgili olarak geniş bilgi için bkz. **Goralnik**, L./**Nelson**, Michael P.: *Encyclopedia of Applied Ethics*, Second Edition, 2012, Vol. 1, s. 145; **Minteer**, Ben A.: “Anthropocentrism”, *Encyclopedia of Environmental Ethics and Philosophy*, ed. J. Baird Callicott & Robert Frodeman, Detroit...ABD. 2009, s. 58; Antroposentrik yaklaşıma karşılık Patosentrik (Pathocentrism) ve hatta biosentrik anlayış, etiksel bir yaklaşım sergiler ve hayvanların canlı niteliğini dikkate alarak, onların korunmasını insanlar için değil, hayvanın kendi menfaati için gerekli olduğunu savunur. **Bolliger**, Gieri: “Legal Protection of Animal Dignity in Switzerland: Status Quo and Future Perspectives”, *Animal Law Review*, C. 22, 2016, s. 353-354; ayr. bkz. **Çelebi**, s. 564; **Krebs**, Angelika: *Ethics of Nature: A Map, Perspectives in Analytical Philosophy*, Berlin-New York 1999, s. 92; tarihi açıdan etik ile ilgili yaklaşımlara bakıldığında, sekiz etik yaklaşımın varlığı tespit edilebilir. Egosentrik yaklaşım ile (Locke anlayışı kapsamında) otonom kişi; Nepotismus, belirli bir sınıf; Nasyonalizm ile belirli bir ırk, antroposentrik anlayış ile günümüzdeki insanlar ve genişletilmiş antroposentrik anlayışla gelecek nesiller; Patosentrik anlayış ile bilince sahip hayvanlar; biyosentrik anlayış ile her türlü canlı ve fizyosentrik anlayış ile canlı olmayan her şey ve sistemin bütününe esas alınarak etiksel bir değerlendirilme yapıldığı görülmektedir. **Meyer-Abich**, Klaus M.: *Aufstand für die Natur. Von der Umwelt zur Mitwelt*, München 1990, s. 60; **Gorke**, Martin: *Artensterben: Von der Ökologischen Theorie zum Eigenwert der Natur*, Stuttgart 1999, s. 200 vd.; ayr. bkz. **Wiedenmann**, Rainer: *Tiere, Moral und Gesellschaft: Elemente und Ebenen humanimalischer Sozialität*, Wiesbaden 2009, s. 26.

hazırda da sayılmaktadır. Hatta, hayvanların eşya sayılmadığı hukuk düzenlerinde, hayvanlarla ilgili hukuki işlemlerde eşyalara ilişkin hükümler uygulanmaktadır. Hukukumuzda da, kişi, yani hukuken bir hak süjesi (öznesi) olarak sadece gerçek kişiler ile tüzel kişilerin sayıldığı, kişiliğin ancak tam ve sağ doğum ile başladığı (TMK.md.29) ve ölüm ile sona erdiği, tüzel kişilerin (vakıflar, dernekler, şirketler vb.) ise, kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca kişilik kazandığı (TMK.md.47) ve kanunun öngördüğü şekilde sona erdiği, bu düzenlemeler karşısında, hayvanların kişi sayılmadıkları gibi, farklı bir düzenleme olmadığı sürece eşya sayılması gerektiği genel olarak kabul edilmektedir. Bu görüşe göre hayvanlar, farklı bir düzenleme olmadığı sürece hali hazırda bir hak süjesi olmayıp bir objedir, yani eşya niteliğindedir²⁰.

2. Hayvanın Eşya Olmadığını Savunan Görüş

Hayvanların eşya sayılması gerektiğini kabul eden görüşlerin dayandığı temel esas, onların herhangi bir akla veya bilince sahip olmamasıdır²¹.

²⁰ **Dural**, Mustafa/Öğüz, Tufan: Türk Özel Hukuku, C.II, Kişiler Hukuku, İstanbul 2018, Kn.11; **Oral**, Tuğçe: Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 5, S. 16, Yıl:2014, s. 322; **Uyumaz**, s. 139; **Yılmaz**, Halil: “Hayvan Haklarına Bakış”, TBB, 2006, S: 62, s. 214-215; Hayvan Koruma Kanunu ile, ev ve süs hayvanlarının haczi dışında, satışı, hak konusu edilmesi yasaklanmadığına göre, hali hazırda hukukumuz açısından eşya sayılmalıdır. Ancak, onların öldürülmesi, sahiplenmesi gibi hususlarda kendine özgü kurallar uygulanacaktır. bkz. **Başpınar** Veysel: “Eşya Hukuku Bakımından Hayvanların Hukukî Durumu, 1926’dan Günümüze Türk İsviçre Medeni Hukuku, Medeni Kanunun ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, İstanbul, 2016, s. 1385-1386; **Ünal**, Mehmet/**Başpınar**, Veysel: Şekli Eşya Hukuku, 9. baskı, Ankara 2017, s. 25-27; **Sirmen**, Lale: Eşya Hukuku, 5. bası, Ankara 2017, s. 7; Sungurbey ise, “cenine bağımsız yaşama hakkı ve sınırlı hak ehliyeti tanınabildiğine göre, hayvanlara da bağımsız yaşama hakkı ve dolayısıyla sınırlı hak ehliyetinin tanınması gerektiğini ifade etmiştir, bkz. **Sungurbey**, İsmet: Hayvan Hakları: Bir İnsanlık Kitabı, İstanbul 1990, s. 136; Esener ve Güven, Hayvanları Koruma kanununda hayvanların eşya sayılmamış olmasını büyük bir eksiklik olarak nitelendirmekte, ancak böyle bir hüküm bulunmadığı sürece hayvanları eşya saymaktadır. bkz. **Esener**, Turhan/**Güven**, Kudret: Eşya Hukuku, 6. baskı, Ankara 2015, s. 43; Aksoy Dursun ise, İsviçre veya Almanya’dakine benzer bir hüküm bulunmadığı sürece hayvanın eşya olarak nitelendirilmesi gerektiği, ancak hayvan haklarının daha iyi korunacağı düşüncesi için bir kanun hükmüne ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. **Aksoy Dursun**, Sanem: Eşya Kavramı, İstanbul 2012, s. 187.

²¹ Nuttall bu konuda, kişilik için mutlaka bir akıl ve bilince ihtiyaç olmadığını, akıllı ve bilinçli insanların da hakları olduğuna göre, hayvanlara neden haklar tanınmasın görüşünü ileri sürmüştür. Bkz. **Nuttall**, Jon: Ahlak Üzerine Tartışmalar- Etiğe Giriş, (çev: Abdullah **Yılmaz**), İstanbul 1997, s. 210; Ayrıca bkz. **Ertan**, Birol: “Hayvan Hakları ve Türkiye”, Cevat Geray Armağanı, Ankara 2001, s. 404; **İnci**, s. 5; **Çelebi**, s. 564.

Tarihsel açıdan baktığımızda da ruh, yaşam, ahlak ve bilinç kavramları ekseninde yapılan incelemelerde, hayvanın da bir bilince sahip olduğu, duyguları olduğu, acıyı hissedebildiği ve belirli bir iletişim becerisine sahip olduğu bu nedenle eşyalardan farklı bir nitelikte olması gerektiği kabul edilmiştir²². Kısaca bu görüşlerin ana dayanak noktası, hayvanların da birer canlı olmasıdır²³. Özellikle Bentham “*gün gelecek hayvanlar da haklara sahip olacaktır*” şeklindeki açıklaması ile Kant’ın ve Descartes’in görüşlerine katılmadığını ifade etmişti²⁴. Bentham’a göre, “*konu ne akıl yürütüp yürütemedikleri ne de konuşup konuşamadıklarıdır; konu, acı çekip çekemedikleridir*”²⁵. Thomas Young ise hayvanların eğlence ve acıyı anlayabildiği ve yeryüzünde değişik ihtiyaçlarını karşılayabildiği, insanlığın da Tanrı’nın yarattığı hayvanlara iyi davranması gerektiğini ifade etmiş ve bu durumun hayvan haklarının temeli olduğunu ifade etmiştir²⁶. John Lawrence ise hayvanlara kötü davranılmasına karşı çıkarak, hayvanlara zarar verenleri bir canavar (kötü yaratık) olarak nitelendirmekte ve bu haksız ve sefil varlıkların temel nedeni toplumların Anayasalarındaki yanlıştan kaynaklanmaktadır, demektedir. Zira, hiçbir hukuk düzeni şimdiye kadar hayvan haklarını (jus animalia) kabul etmemiştir²⁷. Lawrence, insanların (ki onları şeytani

²² Kelch, hayvanlarla insan ilişkisinin antik dönemlerden günümüze kadar ne şekilde oluştuğunu, insanların özellikle Romalıların arenalarda gladyatör dövüşlerinde acımasızca öldürülen hayvanlardan günümüze nasıl geldiğini ortaya koymuştur. Kelch, dönemleri şu şekilde ayırmıştır. Antik dönem: Evrenin MS 600 yılına kadar başlaması; Ortaçağ dönemi: MS 600 ila 1500; Rönesans ve Aydınlanma: 1500-1800 M.S.; Son modern dönem: 1800-1970; Modern dönem (ve gelecek?): 1970?, bkz. **Kelch**, Thomas: A Short History of (Mostly) Western Animal Law, Part I”, Animal Law Review, Vol. 19, 2012, s. 26; **Kelch**, Part II, s. 350 vd.)

²³ Hayvanlara yönelik ortaya atılan etik görüşlere baktığımızda “insanlar gibi” acı çeken veya haz duyan ya da “insanlar gibi” bir yaşamın öznesi olabilen canlılar değerli görülmüştür; dolayısıyla insanlarla ortak özelliklere sahip olma kriteri bu düşüncelerin temel motivasyonunu oluşturmuştur (**Aşar**, 249).

²⁴ Bu konuda David Hume, hayvanların da akla sahip olduğunu, insan ile hayvan arasındaki temel farkı ahlak anlayışının oluşturduğunu ifade etmiştir. **Hume**, David: A Treatise of Human Nature: Being an Attempt to Introduce the Experimental Method of Reasoning into Moral Subjects, London 1817, s. 170.

²⁵ **Bentham**, Jeremy: An Introduction to the Principles of Morals and Legislation: Printed in the Year 1780, and Now First Published, s. 319.

²⁶ **Young**, Thomas: An Essay on Humanity to Animals, London 1798, s. 74-78, Young eserinde insanların hayvanları spor amacıyla veya acımasız bir şekilde öldürmeye hakkı olmadığını da ifade etmiştir (s. 8).

²⁷ “*Bence canavarların haksız ve gereksiz sefaletinin ana nedeni, tüm toplulukların anayasasında bir hatadır. Hiçbir insan hükümetinin, adalet ve insanlık ilkelerine dayanan herhangi bir sistemin içihatlarının bir parçası olması gereken jus animalium’u tanıdı-*

duygulara sahip canavar olarak nitelendirmekte) hayvanlara eğlence veya sırf spor amacıyla eziyet etmesinin önlenmesi gerektiğine, bunun için de hayvanları koruyucu yasaların gerekliliğine dikkat çekmiştir²⁸.

Hayvanlara kötü muameleyi yasaklayan ilk kanun ise, Birleşik Krallıkta Martin Act olarak adlandırılan ve sadece öküz, inek, düve, koyun veya diğer sığırların korunmasını kapsayan 1822 tarihli düzenlemedir. Kanun ile bu hayvanlara eziyet edilmesi yasaklanmaktadır²⁹. 1835 yılında kabul edilen kısaca Cruelty to Animals Act³⁰ olarak adlandırılan kanun ise, korumayı genişletmiş ve boğa, köpek, ayı ve porsuklar ile diğer hayvanları kapsamıştır³¹. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise Henry Bergh ile başlayan mücadele

ğını sanmıyorum. Bu dört ayaklı ve dilsiz vatandaşların basit hakları tanınmalıdır. Salt ahlaki yaptırımın Hayvanlara saldırganlığı önlemede yetersiz kaldığı tecrübelerle sabittir, bu nedenle hakların güvenliği için zorunlu yasalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu nedenle, hayvanların haklarının devlet tarafından resmi olarak tanınmasını ve sahiplerinin veya başkalarının işine bağlı olup olmadıklarına bakılmaksızın onları yasadışı ve kasıtlı zulümlerden korumak amacıyla bir yasanın çıkarılmasını öneriyorum. Mevcut yasal duruma göre, hiç kimse canlı bir hayvana karşı çok acımasız bir eylemden ötürü cezalandırılmaz, ancak başka birinin hayvanına zarar vermesi halinde, başkasının mülkiyeti hakkını ihlal etmiş olduğu için cezalandırılabilir. Yasalar, hayvan sahibine, barbarca bir iradesi varsa, hayvanına en zalim davranışlarda bulunması için zımni bir yetki vermektedir". Bkz. Lawrence, John: A Philosophical and Practical Treatise on Horses and on the Moral Duties of Man Towards the Brute Creation: Volume 1, London 1802, s. 123.

²⁸ William Parker adında bir kişi, başkasına ait olan bir atın dilini canlı canlı kesmiş olduğu için cezalandırılmıştır. Ancak, bu hayvan başkasına ait olmasaydı, konu mülkiyet açısından değerlendirilecekti ve bu kişi ceza almayacaktı. Yine, bir kasap birçok hayvana eziyet etmiş olduğu, bir buzağıyı canlı canlı kaslarından ve burun deliklerinden asmıştır. Bu durum, eziyet edilen hayvanın çıkardığı seslerin komşuları rahatsız edene kadar devam etmiştir. Lawrence bu örneklerden hareketle, mülkiyet hakkının bu tarz davranışları korumaması gerektiğini ileri sürmüştür. Lawrence, s. 124.

²⁹ The Cruel Treatment of Cattle Act 1822 (3 George 4 c.71)

³⁰ An Act to Consolidate and Amend the Several Laws Relating to the Cruel and Improper Treatment of Animals, and the Mischiefs Arising from the Driving of Cattle, and to Make Other Provisions in Regard Thereto.(5 & 6 Will. 4, c. 59), bkz. <https://www.aspc.org/about-us/history-of-the-aspc> (erişim tarihi 06.02.2020).

³¹ Kanun daha sonra değişik isimlerle yeniden düzenlenmiştir. Örneğin, 1849 yılında kanun ismi Cruelty to Animals Act 1849 olarak değiştirilmiştir (*An Act for the more effectual Prevention of Cruelty to Animals* : 12 & 13 Vict. c. 92.). Hayvanlar üzerindeki deneyleri belirli şartlara bağlayan **Cruelty to Animals Act 1876** (*An Act to amend the Law relating to Cruelty to Animals*: (39 & 40 Vict., Public Acts, c. 77.); aslında bu kanunların hayvanları korumaktan ziyade kişilerin malvarlığını korumayı amaçlamaktadır. Bu açıdan hayvanları doğrudan koruyan yasalar olarak kabul edilemezse de, dolaylı olarak onları korumayı amaçlar. Bkz. Kelch, Thomas: A Short History of (Mostly) Western Animal Law, Part II, Vol.19, s. 351; ayr. bkz. White, Steven: "Animal

sonunda New York Act kabul edilmiş ve hayvanlara kötü muameleyi yasaklamıştır. Yine 1866 yılında Amerikan Society for the Prevention of Cruelty to Animals (Hayvanlara Kötü Davranılmasının Önlenmesi Cemiyeti" adında bir dernek kurulmuştur³².

Henry Salt ise, türçülük (speciesism) anlayışına karşı çıkan ilk yazardır. Salt, "*hayvan yaşamının ahlaki bir amacı yoktur' şeklindeki görüş, günümüz gelişmiş insani düşünce yapısı tarafından kabul edilemez düşünce sınıfına aittir - bu tamamen keyfi bir varsayım olup, en iyi içgüdülerimiz ile en iyi bilimimiz ile çelişmektedir ve 'hayvan hakları'nun tam olarak gerçekleşmesine engeldir; eğer daha alt ırklara adaletli davranmak istiyorsak, hayvanlar ve insanlık arasındaki büyük uçurumun var olduğuna yönelik inançtan kurtulmalı ve tüm canlı varlıklarını evrensel bir kardeşlikte birleştiren ortak insanlık bağına tanınmalıyız*"³³ diyerek hayvan hayatının insaninkinden daha önemsiz olmadığını ifade etmiştir.

Bu yazarlardan etkilenen ve son dönemlerde hayvan hakları yönündeki en büyük katkıyı³⁴ yapanların ise Singer ve Regan olduğunu söylemek yanlış

Protection Law in Australia: Bound by History", in *Animal Law and Welfare - International Perspectives*, ed.Cao, Deborah/White, Steven, Springer, 2016, s. 114.

³² Hayvanların bilince sahip olmadığına ilişkin temel yargıları ortadan kaldıran çalışma ise Charles Darwin'in evrim teorisidir. Darwin'in hayvan ile insan arasındaki biyolojik benzerliği yansıtmaması, insanları hayvanlardan ayıran unsurun bilinç olmadığını, olsa olsa sadece bilincin derecesi olduğunu ifade eder. Darwin'e göre insanlar, hayvanlar arasında yeryüzünde bulunan en baskın hayvandır. **Darwin**, Charles: *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*, New York 1871, s. 101; Hayvanları koruyan hukuk normlarının tarihsel gelişimi için, bkz. **Kelch**, Part II, s. 367, ayr. bkz. **Çelebi**, s. 562, dph.4.

³³ **Salt**, Henry S.: *Animals' Rights: Considered in Relation to Social Progress*, 1892, (New York 1894), Chapter 1, s. 4, bkz. <http://www.animal-rights-library.com/texts-c/salt01.pdf> (erişim tarihi: 09.02.2020); Henry Salt'ı etkileyen yazarların başında ise, **Henry D. Thoreau** gelmektedir. *The Main Woods* kitabında, "*Çamlarla ve insanlarla ilişkimizi etkileyen daha üstün bir yasa (higher law) vardır. Çamın kesilmesi ile ölü bir insandan farklı bulduğumu, balinaları yağ için öldüren kişi, balinaların değerini ve kullanım amacını bulduğumu, filleri, jildişi için öldüren kişi, filleri gördüğünü söylemeyecektir. Her varlığın canlı olması, ölü olmasından daha iyidir, bunun anlamını anlayan onu yok etmekte ise korur*" diyerek doğa bilinci yerleştirmeye çalışmıştır (**Henry D. Thoreau**: *The Main Woods*, Boston 1864, s. 62).

³⁴ Ghandi (M. K. **Ghandi**: *The Moral Basis of Vegetarianism*, Ahmedabad 1959) ile Albert Schweitzer'in hayat ve hayvanlar hakkındaki görüşlerinin de çok önemli bir etki yarattığı da söylenmelidir. Schweitzer, her canlının hayatta kalma çabası içinde olduğunu ve yaşama karşı saygı duyduğunu ifade etmiştir. Schweitzer, "*yaşamak isteyen yaşamların arasında, yaşamak isteyen bir canlıyım (yaşayanım)*", ("*ich bin Leben, das leben will, inmitten von Leben, das leben will*") demiştir. Ona göre şimdiye kadar yapılan ahlak tartışmalarındaki yanlış, sadece insanların insanlara karşı davranışlarını ele

olmayacaktır³⁵. Singer, *Animal Liberation*³⁶ adlı eserinde sirk hayvanları, canlı hayvan deneyleri gibi olumsuz davranışlara dikkat çekmiştir. Singer, insanların dışında, hissetme yetisine sahip olan tüm canlıların mutluluklarını merkeze alan faydacı bir yaklaşıma sahiptir. Ona göre, bir canlının çıkar sahibi olabilmesi için acı ve haz duyma yetisine sahip olmalıdır. Zira, sadece bu varlıkların ahlaki yönden ilgi görmeye ehliyetleri vardır³⁷. Regan, hayvanların bir değere ve yaşam hakkına sahip olduğunu, insan haklarının bir parçası olarak hayvan haklarının da var olduğunu kabul etmiştir. Regan'a göre hayvanlar, *“bir eşya değil, bizim gibi birisidir”* (*Like us, they are somebodies, not somethings*). *Yaşayan bir varlık olan insanın, diğer varlıklardan üstün olamaz. Hayvanlar da yaşayan bir varlık olarak insanlardan daha aşağıda değildir. Nasıl ki, insanlar arasında din, dil, ırk gibi unsurlarla oluşturulan üstünlük kavramı kesin olarak reddediliyorsa, aynı durum hayvanlar için de kabul edilmelidir. Bu durum insanların içsel değerlendirmeler açısından da değişmez, yani bir insanın ahlaki bilgi düzeyi insanı üstün tutmayacağı gibi, alçaltmaz da”*³⁸.

15 Ekim 1978 tarihinde ise Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün Paris'teki merkezinde “Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi”

almasıdır. Ancak gerçekte etik; insanın dünya ile ve özellikle, etrafındaki yaşamın tamamıyla ilgilidir. İnsan ancak insanların yaşamı kadar hayvanların, bitkilerin yaşamını kutsal sayar ve zorda olana yardım ederse ahlaki sayılabilir, (**Schweitzer**, Albert: *Die Ehrfurcht vor dem Leben*, Grundtexte aus fünf Jahrzehnten, 9. Auf., München 2008, s. 111; **Schweitzer**, Albert: *Albert Schweitzer Lesebuch*, 3.Aufl., München 1984, s. 173; ayr. bkz. **McLaughlin**, Ryan P.: *Non-Violence And Nonhumans: Foundations for Animal Welfare in the Thought of Mohandas Gandhi and Albert Schweitzer* *The Journal of Religious Ethics*, Vol. 40, No. 4 (December 2012), s. 697 vd.

³⁵ Bu görüşlerin her ikisine de karşı, ahlaki haklar kavramının hayvanları içerecek şekilde genişletilemeyeceğini ve hayvanların hakları sorununun sahte bir mesele olduğunu ileri süren eleştirel yazı için bkz. **Fox**, Michael: “Animal Liberation”: A Critique, *Ethics*, Vol. 88, No. 2 (January, 1978), s. 106.

³⁶ **Singer**, Peter: *Animal Liberation*, n: A New Ethics for Our Treatment of Animals, New York 1975, s. 7, (yazarın bu kitabı *Hayvan Özgürleşmesi* olarak Türkçeye çevrilmiştir. Bkz. *Hayvan Özgürleşmesi*, çev. Hayrullah Doğan, 2.bası, İstanbul 2018); **Singer**, Peter: “Not for Human Only”, *Ethics and Problems of 21st Century*. University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1979, s. 203.

³⁷ Bkz. **Singer**, s. 203; ayr. bkz. **Aşar**, s. 245; **İnci**, Z. Özen: “Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvanların Ceza Hukuku Bakımından Korunması”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5 / 1, Haziran 2019, s. 4.

³⁸ **Regan**, Tom: *Animal Rights, Human Wrongs*, Oxford 2003, s. 94; **Regan**, Tom: “The Moral Basis of Vegetarianism,” *Canadian Journal of Philosophy* 5, no. 2 (October 1975), s. 198; ayr. bkz. **Aşar**, s. 246; **Ertan**, s. 401, 403; **İnci**, s. 4; Singer ve Regan bakımından ortak nokta, hayvanların acı hissetmeleri ile bağlantılı olmaksızın haklara sahip olduğu ve öldürülmemesi gerektiği konusundadır.

(Universal Declaration on Animal Rights) ilan edilmiştir. Bu bildirge kapsamında, hayvan hakkı tanımlanarak, hayvan haklarının da insan hakları gibi yasalarla korunması gerektiği belirtilmiştir. Bildirge, on dört madde halinde hayvanların en temel haklarını saymıştır³⁹. Her ne kadar, bu bildirge herhangi bir hukuki bağlayıcılığa sahip olmasa da insan haklarından sonra hayvanların da benzer nitelikte haklara sahip olduğunun ifade etmesi açısından çok önemlidir⁴⁰. Bildirge hayvan onuru kavramını (m. 10) gündeme getirmiş, hayvanın gereksiz olarak öldürülmesini yaşama karşı suç olarak (m. 11) vasıflandırmıştır. Bildirge 1989'da revize edilmiş ve hayvanların hukuki kişiliğinin ve haklarının yasa tarafından tanınması gerektiği (m. 9/f. 1)³⁷ ifade edilmiştir. Bildirge ile hayvanlara karşı işlenen suçlar (hayvanın öldürülmesi-biosid ve türün yok edilmesi genosid) tanımlanmıştır (m. 8/f. 1)⁴¹.

1988 yılında Avusturya Medeni Kanun'u §285a hükmü ile, 1990'da Alman Medeni Kanununun § 90a hükmü ile 2003 yılında ise İsviçre Medeni Kanununun 641a maddesi ile hayvanlar eşya olmaktan çıkarılmış, ancak aksi düzenleme olmadığı sürece eşyaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir⁴². Yalnız hemen belirtmekte fayda vardır ki, bu hükümlerle hayvana bir hukuk süjesi olma, yani kişi niteliği kazandırılmamıştır⁴³.

³⁹ Bunun dışında, "Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi" (European Convention For The Protection of Pet Animals) de Avrupa Konseyi tarafından 13 Kasım 1987 tarihinde kabul edilmiş olup ülkemiz bu sözleşmeyi 18 Kasım 1999 tarihinde Strazburg'da imzalamış ve dört yıl sonra 4934 sayılı ve 15.7.2003 tarihli Kanun ile onaylanması uygun bulunmuş, Bakanlar Kurulunun 28.8.2003 tarih ve 2003/6168 sayılı Kararı ile onaylanmıştır

⁴⁰ Gerçekten de bildirge insanoğlu için yeni bazı davranış kodları oluşturmak istemiştir. Bu sayede, insanı merkez alan antroposantrik yaklaşımı yıkarak yaşama saygı ilkesini esas alan yeni bir kültürü yaratmaya çalışmaktadır. Neumann, Jean-Marc, "La Déclaration Universelle des Droits de l'Animal ou l'égalité des espèces face à la vie", in: Animal Law-Tier und Recht, Developments and Perspectives in the 21st Century, ed. Michel Margot/Kühne Daniela/ Hänni Julia, Zürich/St. Gallen, 2012, s. 382; aynı görüşte Çelebi, s. 569.

⁴¹ İnal, Tamer: "Hayvanın Hukuki Kişiliğinin ve Haklarının Tanınması Gereği Üzerine", Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri Hakemli Dergisi, S. 1, Y.2004, s. 28 vd.

⁴² Düzenlemeler açısından, tazminat gibi bazı sonuçlar bakımından farklıklar bulunmaktadır. Örneğin, Alman hukukunda hayvanın ölümü nedeniyle uğranılan manevi acı nedeniyle (şok zarar) sahibine herhangi bir manevi tazminat hakkı verilmemek, İsviçre Borçlar Kanununun (OR) 43/1bis maddesinde buna açıkça izin vermiştir. BGE 143 III 646; Alman Federal Mahkemesi BGH 20.03.2012 (VI ZR 114/11), mağdur ile belirli bir kişisel bağlılık ve yakınlık olması gerektiği, bu yakınlık ilişkisinin ise sadece insanlar bakımından geçerli olduğu, hükmün koruma normu içinde hayvanın ölümü yer almadığını belirtmiştir; diğer yandan Alman hukukunda (BGB §251/2) hayvanın ölümü

Ülkemizde ise⁴⁴, hayvanların eşya niteliğinde olmadığı şeklinde bir düzenleme olmamakla birlikte, 24.06.2004 tarihinde hayvanların rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamak (md.1) amacıyla Hayvanları Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Kanunun 4-a Maddesinde ise “*Bütün hayvanlar eşit doğar ve bu Kanun hükümleri çerçevesinde yaşama hakkına sahiptir*” hükmünden hareketle hayvanların eşya niteliğinden çıkarıldığı genel olarak kabul edilmektedir⁴⁵.

halinde, sağlık masrafları hayvanın değerini aşsa bile tazminat olarak talep edilebileceği düzenlenmiştir (ayr.bkz. BGH, Az.: VI ZR 23/15, 27.10.2015) Buna karşılık İsviçre Borçlar Kanununun (OR) 42/3 maddesinde buna benzer bir düzenleme sadece ev ve süs hayvanı (Haustiere) için öngörülmüştür. Dolayısıyla “ticareti amaçlı veya malvarlığı amacıyla tutulmayan ve ev ortamlarında bulunan bir hayvanın tedavisi için yapılması gereken masraf, hayvanın değerinden yüksek olsa dahi, hakim tarafından uygun bir tazminat miktarı belirlenecektir” şeklindeki hüküm ile sadece ev hayvanlarını konu edinmiştir. Ticari amaçlı olarak tutulan koyun, keçi ve inek gibi hayvanlar için bu husus kabul edilmemiştir (OR 43/1bis); bu konudaki düzenlemelere eleştirel bir bakış için bkz. **Krepper**, Peter: “Affektionswert-Ersatz bei Haustieren”, AJP/PJA 6/2008, s. 706 vd.; **Genç Arıdemir**, Arzu: “Hayvanların Hukuki Konumlarının İyileştirilmesi Amacıyla İsviçre Medeni Kanunu ile Borçlar Kanunu’nda Yapılan Değişikliklere Genel Bir Bakış”, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, I. Cilt, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009, s. 342 vd.

⁴³ Stucki ise, hayvanların kişi sayılmaması için bir sebep olmadığını, aksi yöndeki görüşlerin ileri sürdüğü gerekçelerin ise yerinde olmadığını, insanın sadece bilinç sahibi olduğu için hak objesi (kişi) olması, tüzel kişilere tanınan kişilik nedeniyle artık geçerli olmadığı, birçok farklı tüzel kişinin varlığı karşısında hayvansal bir kişilik (tierliche Person) kavramından bahsedilmesinin mümkün olabileceğini ileri sürmektedir. Bkz. **Stucki**, s. 162 vd.; ayr. bkz. (Grundrechte, s. 301); **Ünal/Başpınar**, s. 26; Fransız, Japonya, Yeni Zelanda’daki hukuki düzenlemeler için bkz. **Başpınar**, Veysel: Eşya Hukuku Bakımından Hayvanların Hukukî Durumu, 1926’dan Günümüze Türk İsviçre Medeni Hukuku, Medeni Kanunun ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, İstanbul, 2016, s. 1375 vd.; ayr. bkz. **Genç Arıdemir**, s. 335.

⁴⁴ Hayvan hakları konusunda ülkemizde yazılan ilk kapsamlı eser ise, **İsmet Sungurbey**’in “Hayvan Hakları: Bir İnsanlık Kitabı, İstanbul 1990” isimli kitabıdır. Sungurbey’e eserinde, hayvanların tarihimiz açısından ne şekilde korunduğu ve atılması gereken adımlar konusunda bilgi vermektedir.

⁴⁵ bkz. **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 10; Antalya ise, hayvanları ne bir eşya ne de bir kişi olarak görmektedir. Bu hali ile sui generis bir niteliğin kabul edilebileceğini ifade etmektedir. bkz. **Antalya**, O. Gökhan/**Topuz**, Murat: Eşya Hukuku, Cilt IV/1, 3. Baskı, Ankara 2019, N.67; Holzhey ise, hayvanın bir hak süjesi olabileceğini kabul etmemektedir, ancak hayvanlara “hak benzeri” (Quasi-rechte) verilebileceğini kabul etmektedir. bkz. **Holzhey**, Helmut: “Das Tier ist keine Sache, Rechtsethische Postulate zu einer Neubewertung des Tiers”, in: Goetschel Antoine F. (Hrsg.), Recht und

3. Değerlendirme

Hukukumuzda hayvanın eşya niteliğinde olup olmadığına ilişkin tartışma, bu konuda doğrudan bir düzenleme olmamasından kaynaklanmaktadır. Yukarıda izah edildiği üzere Türk hukukunda Alman, İsviçre ve Avusturya hukukundaki gibi bir düzenleme olmadığı sürece hayvanların eşya niteliğine sahip olduğu, nihayetinde bu hukuklarda hayvanlar eşya sayılmasa bile, eşyaya ilişkin hükümlerin uygulandığı hukuki işlemlere konu olma açısından çok büyük bir farklılık yaratmadığı söylenebilir⁴⁶. Yani, hayvanlar, farklı bir düzenleme olmadığı sürece bir eşya gibi satış ve bağışlama gibi sözleşmelere konu (edim) olabilecektir⁴⁷. Hal böyle olunca, bu düzenleme ile amaçlanan nedir, sorusu akla gelir.

Elbette ki, bu hükmün amacı hayvanları (insanlardan) korumaktır. Bu hüküm ile, hayvanın yaşayan bir varlık olduğu, acı, sevgi gibi duygulara sahip olduğu, bu nedenle eşyalardan farklı bir konumda görülmesi gerektiği vurgusu yapılmak istenmiştir. Bu hali ile artık, antroposentik düşünceye dayalı dolaylı bir koruma yerine, doğrudan hayvan onurunu da dikkate alan ahlaki (etiksel) bir koruma getirilmiştir⁴⁸. Düzenleme ile hayvanın sahibine,

Tierschutz, Hintergründe - Aussichten, Bern/Stuttgart/Wien 1993, s. 201; Ertaş hayvanlarla ilgili özel bazı düzenlemelere atıfta bulunarak hayvanların eşyadan farklı tutulması gerektiğini belirtmiştir. Ertaş, Hayvanları Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesinin 5'inci fıkrasında; ticari amaç güdülmeyen bilhassa ev ve bahçesi içerisinde bakılan ev ve süs hayvanları sahiplerinin borcundan dolayı haczedilemeyeceği; İcra ve İflas Kanunu'nun 82. maddesinin 1/b.4 ile borçlu çiftçi ise kendisinin ve ailesinin geçimi için zaruri olan arazi ve çift hayvanlarının; 5'inci bendinde ise borçlu ve ailesinin idareleri için lüzumlu ise borçlunun tercih edeceği bir süt veren mandası veya ineği veyahut üç keçi veya koyununun haczedilemeyeceğine ilişkin hükümlerin hayvanı farklı bir eşya statüsünde kabul etmiş olduğunu ifade etmiştir. bkz. **Ertaş**, Şeref: Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku, Ankara 2012, No.32, Cumaloğlu ise, kanundaki nitelemeye dayanarak, hayvanların bulunduğu sınıflandırmaya göre bir değerlendirme yapılması gerektiği, bu çerçevede ev ve süs hayvanlarının hak süjesi olabileceğini, bu kategori içinde dahil olmayan ticari hayvanlar ile deney hayvanları ise ancak obje olarak nitelendirileceğini ortaya koymuştur. **Cumaloğlu**, s. 575.

⁴⁶ **Başpınar**, s. 1384.

⁴⁷ **Stucki**, Saskia: Tier und Recht, Entwicklungen und Perspektiven im 21. Jahrhundert, ed. Michel Margot/Kühne Daniela/Hänni Julia, Zürich/St. Gallen 2012, s. 146; **Margot**, Michel: Tierschutzgesetzgebung im Rechtsvergleich: Konzepte und Entwicklungstendenzen", Animal Law-Tier und Recht, Developments and Perspectives in the 21st Century, ed. Michel Margot/Kühne Daniela/Hänni Julia, Zürich/St. Gallen, 2012, s. 599; **Wiegand**, BK Art.641a, N.3.

⁴⁸ Hayvanın sahip olduğu haklar ise, kendisini (insanlara karşı) korumaya sağlayan klasik temel haklardır. Bkz. **Krepper**, s. 709; **Bolliger**, s. 354, yaşayan varlık (Kreatur) kavramı yerine birlikte yaşayan canlılar kavramı kullanılmıştır. dpn.313; **Stucki**, Saskia:

hayvanın basit bir eşya olmadığı, diğer eşyalar gibi üzerinde mülkiyet hakkı tesis edilmediği, bu nedenle mülkiyet hakkından kaynaklanan her türlü kullanma ve zarar verme gibi haklara sahip olmadığı ve hayvanların devlet tarafından korunduğu vurgulanmak istenmiştir⁴⁹. Hayvanlara kişilik verilmiştir⁵⁰, ancak bu hali ile onlara sui generis bir eşya statüsü kazandırıldığı genel olarak kabul edilmiştir. Başka bir ifadeyle hayvanlar ne bir hak süjesidir ne de bir obje, ancak kanundaki atf ile objeye ilişkin hükümlere tabi tutulmuştur⁵¹.

Grundrechte für Tiere Eine Kritik des geltenden Tierschutzrechts und rechtstheoretische Grundlegung von Tierrechten im Rahmen einer Neupositionierung des Tieres als Rechtssubjekt

1. Auflage, Baden-Baden 2016, s. 32; **Wiegand**, BK Art.641a, Nr.2; Medicus ise, hayvan sahiplerinin zaten hayvan koruma yasası (Tierschutzgesetz) kapsamında, hayvana dilediği gibi davranamayacağını, Alman Medeni Kanununun 90a paragrafı ile yapılan değişikliğin olumlu bir etkisi olmadığı gibi destekleyici niteliğinin de olmadığını, sadece algisal bir nitelik taşıdığını, hayvanın eşya niteliğinin değişmediğini ifade etmektedir. Yazar buna “tanımsal kozmetik” (Begriffskosmetik) demekte ve hükmün Medeni Kanununa yabancı olduğunu ifade etmektedir. Medicus, ayrıca hayvanlara kişilik verilmesinin ise başlı başına absürt olduğunu ve kabul edilemez olduğunu belirtmektedir. Bkz. **Medicus**, Dieter: BGB Allgemeiner Teil, 10.Aufl., Heidelberg u.a 2010, Rn.1178a.

⁴⁹ **MüKoBGB/Stresemann**: Münchener Kommentar zum BGB, 8. Auflage 2018, BGB § 90a., Rn.2; Kişinin eşya üzerinde sahip olduğu mülkiyet hakkı en geniş anlamda yetkiler sağlar. Kişi, maliki olduğu eşyayı kullanır, devreder veya yok edebilir. Bu nedenle hayvanın eşya niteliğini kabul ederek maliki tarafından bu yetkileri içinde zarar vermesi önlenmek istenmiştir; **Genç Ardemir**, s. 328.

⁵⁰ **Başpınar**, s. 1384; **Genç Ardemir**, s. 335.

⁵¹ Nitekim, İsviçre Medeni Kanununun 641a maddesine ilişkin komisyon raporunda, hayvanların bir hak süjesi olmadığını, hayvanlar için yeni bir hukuki kategorinin yaratılmadığını, İsviçre özel hukuk sisteminin eşyalar ile kişiler arasındaki, yani ancak haklara ve yükümlülüklerle sahip olanlar ile hak objesi olanlar arasındaki farka dayandığını, hayvanlar gelecekte de hak süjesi olarak değil, hak objesi olarak görülmesi gerektiğini ifade etmiştir. bkz. Parlamentarische Initiative Die Tiere in der schweizerischen Rechtsordnung Bericht der Kommission für Rechtsfragen des Ständerats, 25. Januar 2002, s. 4169 (<https://www.admin.ch/opc/de/federal-gazette/2002/4164.pdf>); **MüKoBGB/Stresemann** BGB § 90a Rn.3; “hayvansal kişilik” kavramı için bkz. **Raspé**, Carolin: Die tierliche Person Vorschlag einer auf der Analyse der Tier-Mensch-Beziehung in Gesellschaft, Ethik und Recht basierenden Neupositionierung des Tieres im deutschen Rechtssystem Berlin 2013; Hayvan eşya değildir, şeklindeki düzenleme ile hakkın kullanılması eşya (objeye) bakımından farksız ise de, bu hakkı kullanan kişiye hayvanın etik açıdan kanun tarafından korunduğu ve bu açıdan farklı bir değerde görüldüğü vurgusu yapılmak istenmiştir. Kısaca hayvanlar hukuken eşya değildir, ancak hukuken eşya gibidir. bkz. **Stucki**, s. 146; **Wiegand**’a göre ise, komisyon raporunda belirtildiğinin aksine, hayvanlar açısından yeni bir hak objesi (eşya) kategorisi yaratılmıştır. Hayvanlar, özellikleri itibariyle insanlar dışında olan bir canlı olarak diğer eşyalardan ayrılan

Hukukumuz açısından hayvanlar eşya değildir şeklinde açık bir düzenleme olmasa da hayvanların, Hayvanları Koruma Kanunu gereğince, bazı temel haklara sahip olduğu kabul edilmiştir. Özellikle Kanunun 4. Maddesi ile hayvanların yaşam hakkı kabul edildiğine göre, artık onların bir obje olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Gerçekten de hayvanların yukarıdaki açıklamalar ışığı altında acı, üzüntü, sevgi, öfke gibi duygulara sahip olması, yani yaşayan bir varlık olması, onları basit bir eşya olarak kabul etmek mümkün değildir. Elbette ki, hukukumuz bakımından da hayvanlara bir kişilik tanınmamıştır. Ancak, hayvanlar bir süje olmasa da yaşam hakkına sahip olması ile hayvanların da eziyet edilmeme, kötü muameleye tabi tutulmama gibi bazı haklara sahip olabileceği kabul edilmelidir. Böylece, mülkiyet hakkının vermiş olduğu sınırsız yetkiler, hayvanlar hakkında geçerli olmayacaktır. Hayvan sahibi, bu çerçevede hayvanın onuruna uygun bir şekilde davranmakla yükümlüdür. Ona iyi davranmalı, bakımını yerine getirmeli, terk etmemeli, eziyet etmemelidir. Ancak, hayvanlar kişi sayılmayacağından, yapılacak hukuki işlemler de taşınırlara ilişkin hükümlerin uygulanmasını gerektirir. Bu açıdan, Türk hukuku bakımından da hayvanlar, sui generis bir eşya kategorisi içinde görülebilir⁵².

kendine özgü bir objedir. Bkz. **Wiegand**, Wolfgang: Basler Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Buch II, Art.457-927 ZGB, Art. 641a, N.4; **Wolf**, Stephan: in: Kren Kostkiewicz Jolanta/Wolf Stephan/Amstutz Marc/Fankhauser Roland (Hrsg.), ZGB Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, 3. Aufl., Zürich 2016, Art. 641a N.3 ve 8; **Ruth**, Arnet.: Breitschmid Peter/Jungo Alexandra (Hrsg.), Sachenrecht, Art. 641-977 ZGB, 3. Aufl., Zürich - Basel - Genf 2016, Art. 641a, N.1; **Bolliger**, s. 360.

⁵² Bu yönde Antalya'nın da belirttiği gibi, Hayvan Koruma Kanunu gereğince hayvanların hukuki durumu özel olarak düzenlenmiş ve hayvanlar artık eşya olmaktan çıkarılmıştır. Buna göre hayvanlar eşya olarak nitelendirilmesi mümkün değilse de yeni bir hukuk süjesi oluşturulmamıştır. Hayvan bir hukuk objesidir ve üzerinde hak kurulabilir. bkz. **Antalya**, Ö. Gökhan: Eşya Hukuku, C.1, İstanbul, 2017, N.85-89; **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, s. 4; **Ertaş**, s. 7; **Ayan**, s. 17; **Çelebi** ise, hayvanların halen mülkiyet şeklinde görülmesi gerektiğinden bazı objesi olduğunu, ancak doğrudan doğruya bazı koruma normlarından yararlandıklarını, koruma normlarının kapsamı alanı içinde hak süjesi olarak görülebileceğini ifade etmiştir, bkz. Serozan ise, kanunkoyucunun eşya kavramı konusunda esnek davranabildiği, dilediği gibi bu eşya kavramını oluşturabildiği, hayvanın eşya niteliğinin, ancak hayvanları koruma amacı ile uyduğu ölçüde geçerli olabileceği yönünde bir eğilim olduğunu ileri sürmektedir bkz. **Serozan**, Rona: Eşya Hukuku I- Eşya Hukukunun Temel Kavramları ve İlkeleri Taşınır Eşyada: Zilyetlik-Mülkiyet-İntifa- Rehın Uygulama Çalışmaları, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, s. 73; Küper ise çalışmasında, hayvanların ceza hukuku anlamında hali hazırda taşınır eşya niteliğinde olduğunu, Medeni Kanunda yer alan düzenlemeyi de eleştirerek, ceza hukukuna uygulanamayacağını ifade etmektedir. **Küper**, Wilfried: Die „Sache mit den Tieren“ oder: Sind Tiere strafrechtlich noch „Sachen“? JuristenZeitung, 48. Jahrg., Nr. 9

Son olarak aşağıda daha ayrıntılı inceleneceği üzere, hayvanların eşya olarak nitelendirilmemesinin bir diğer sonucu da üçüncü kişilerin hayvan ile sahibinin arasındaki ilişkiye saygı gösterme zorunluluğudur⁵³. Üçüncü kişiler, hayvan sahibinin hayvan yetiştirmesine saygı duymalı, bunu engelleyecek davranışlardan kaçınmalı ve doğal olarak hayvana zarar vermemelidir.

III. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA EV VE SÜS HAYVANLARININ TAHLİYESİ

Hayvanın salt eşya olarak görülmemesi, bakımını üstlenen kişiye mülkiyet hakkını dilediği gibi kullanmasına izin vermediğini ve ona kötü davranamayacağını belirtir. Ayrıca, bu tanımlama, hayvanların da sevgi, öfke, üzüntü gibi hislere sahip olduğu, bakımını üstlenen kişi ile bir bağ kurduğu, onunla veya türdeşleriyle belirli bir iletişime geçtiği, kısaca ruhu olan bir canlı olduğunu izah etmektedir. Bu çerçevede, Almanya, İsviçre ve Avusturya hukuklarında yer alan “*hayvanlar eşya değildir*” şeklindeki düzenleme tüm bu hususları ifade etmek içindir. Hayvanlar hakkında başka bir hüküm bulunmadığı sürece taşınır eşyalara ilişkin hükümlerin uygulanması ve böylece hayvanlara sui generis bir eşya kategorisi verilmesi, Medicus’un ifade ettiği “*tanıma makyaj yapılmasından*” (Begriffskosmetik) daha fazla anlamlar içermektedir⁵⁴. Zira, kanımızca hayvanların eşya sayılmaması, bakımını üstlenen kişi ile var olan ilişkinin üçüncü kişiler tarafından da dikkate alınarak saygı duyulmasını gerektirir⁵⁵. Gerçekten de kişilerin ev ve süs hayvanı olarak bakımını üstlendiği hayvanlarla çok önemli bir bağ oluşur. Örneğin evde beslenen bir köpek, ailenin bir parçası olmakta ve kişilerin sosyal hayatında çok önemli bir yere sahip olmaktadır. Özellikle çocuklarda sorumluluk bilincinin, empati yeteneğinin gelişimde olduğu gibi birçok alanda önemli rol oynadığına yönelik birçok çalışma bulunmaktadır⁵⁶. Diğer

(7. Mai 1993), s. 440; Bkz. **Koçhisarhoğlu/Söğütlü Erişgin**, ise, sui generis bir varlıktan bahseder. Bkz. s. 1716; **Nomer**, Haluk N./**Ergüne**, Serkan M.: Eşya Hukuku, Zilyetlik-Tapu Sicili-Mülkiyetin Genel Hükümleri - Taşınır Mülkiyeti- Rehin Hakları, 7.Bası, İstanbul 2019, N.37.

⁵³ Elbette ki, hayvanın eşya niteliğine sahip olduğu kabul edildiğinde, kişinin sahip olduğu mülkiyet hakkına saygı göstermesi gerekir. Burada ifade etmeye çalıştığımız, hayvan ile ona bakan kişi arasındaki manevi ilişkidir.

⁵⁴ Bkz. dpn. 48.

⁵⁵ İsviçre Borçlar Kanununun 43/1bis hükmü bu bağı açıkça göstermektedir.

⁵⁶ **Aydoğan**, Yasemin: “Ev Ortamının Çocuğun Gelişimine Göre Düzenlenmesi”, Aile ve Toplum: Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, Temmuz-Ağustos-Eylül 2006 Yıl:8 Cilt: 3 Sayı:10, s. 32; **Atasoy**, Sevil: “İlk Darbe”, İstanbul Barosu Dergisi, Hayvan Haklarına Hukuki Yaklaşım Özel Sayısı, 13-18; **Çalışkan**, Nihat/**Aydın**, Mehmet/**Aslander**,

yandan yalnız yaşayan insanlar için köpeklerin psikolojik açıdan çok faydalı olduğu da bir gerçektir⁵⁷. Dolayısıyla, kişinin hayvan ile olan bu bağ tahliye konusunda da mutlaka dikkate alınmalıdır. Hayvanın alelade bir eşya niteliğinde görülerek tahliye edilmesi bu nedenle mümkün olmamalıdır.

Bu konuda Alman hukukuna bakıldığında, her ne kadar hayvan bir eşya sayılmasa da kat mülkiyetine tabi taşınmazda, Yönetim Planı ile hayvan beslenmesine ilişkin yasaklamalar getirilebileceği kabul edilmektedir, zira hayvanın bakımı, kat mülkiyetinin temelinde (Kernbereich-çekirdek alanı) bulunmamaktadır. Yabancı hukuklara baktığımızda, özellikle Almanya’da insanın, hayvan ile oluşturulan manevi ilişkisi dikkate alarak hayvanlar üzerinde bir mülkiyet hakkının bulunmadığı kabul edilmiştir (BGB § 90a). Alman Kat Mülkiyeti Kanununun 15. Paragrafı ile yönetim planında hayvanlarla ilgili sınırlama yapılabileceği, ancak bağımsız bölümün olağan kullanımını içinde kalan (küçük) hayvanların bakımını da kapsayacak nitelikte genel bir yasağın hukuka aykırı olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu yasağın *per se* gerçekleşmeyeceği, alınan kararın iptali için 1 aylık süre içinde başvuruda bulunulması gerekmektedir⁵⁸. Dolayısıyla, kimseye zarar ver-

Mustafa: “Empati ve Hayvanlarla İletişim”, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 1, Sayı 1, 2014, s. 32.

⁵⁷ Şehir hayatının getirdiği olumsuzluklar karşısında mutsuz ve/veya yalnız görünen insanların sayısı gittikçe artmaktadır. İnsanoğlu mutsuzluk ve yalnızlık gibi kendisini kötü hissettiren durumların nedeni olarak dış etkenleri saymaktadır. Kişilerin kendi içsel dünyasına inmeden dışsal nedenlerden kaynaklanan mutsuzlukla baş etmenin yollarından biri de evcil hayvan edinip, onunla etkileşim kurarak yaşamaktır. Kişiler, evcil hayvanları sevgi nesnesi, yalnızlığına ortaklık etme, içinde yaşadığı duyguları dengeleme aracı gibi işlevleri için edinmektedir. Bu çalışma sonunda, evcil hayvanların insanın sağlıklı kendilik ve terk depresyonuna karşı olumlu etkisi bulunduğu tespit edilmiştir. bkz. **Haskaya Suna**, Aşkın: “Türkiye’de Yaşayan Evcil Hayvan Sahiplerinin Bütüncül Psikoterapi Perspektifinden Analizi”, Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi Cilt 2(2019), Sayı 3, s. 131 ve 153; pet terap olarak da adlandırılan hayvan destekli tedavi ile ilgili bilgi için bkz. **Mustu Karayağız**, Gonca/**Conk**, Zeynep: “Hayvan Destekli Uygulamalar ve Çocuklarda Kullanımı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Elektronik Dergisi, S. 4-2 2011, s. 83.

⁵⁸ Alman Federal Mahkemesi başlangıçta Yönetim Planı hayvan bakımının yasaklanabileceğini, ancak bu yasağın küçük hayvanlar bakımından geçerli olmayacağını kabul etmiştir. BGH (Urteil vom 14.11.2007 – VIII ZR 340/06). Küçük hayvan ise, AG Aachen kararına göre, küçük tavşanlar, balıklar, çok gürültü yapmayan kuşlar (Urteil vom 24.02.1989 – 6 C 500/88, WuM 1989, 236), bunun gibi hamster (BGH Az: VIII ZR 10/92), Gine domuzu, veya 5 adet çinçila tavşanı (AG Hanau, Urteil vom 18.02.2000 – 90 C 1294/99, WuM 2002, 92), hatta teraryumda bakılan küçük kertenkele ve kaplumbağalar (AG Essen, Urteil vom 18.07.1995 – 9 C 109/95, ZMR 1996, 37) ve yılanlar (AG Bückeburg, Az: 73 C 353/99) da bu kavram içinde değerlendirilmiştir. Kediler de

meven kuş, tavşan gibi küçük hayvanların bakımı yönetim planı ile engellenemez. Kedi ve köpekler bakımından ise bazı sınırlamalar getirilebileceği genel olarak kabul edilmektedir. Bu sınırlama sayı, (tehlikeli) cins ve ortak kullanım alanları ile ilgili olabilecektir⁵⁹. Köpek ve kedilerin küçük hayvan sayılıp sayılmadığı ise tartışmalıdır. Bununla birlikte kedilerin genel olarak küçük hayvanlar içinde değerlendirildiği söylenebilir. Ancak, (örneğin Sen Berner, Danoa, Mastif cinsi) köpekler için aynı şey söylenemez. Ancak yine de belirtmek gerekir ki, Alman yargı kararlarında bu konuda bir birlik bulunmamaktadır ve somut olayın özelliğine göre karar verilmektedir⁶⁰.

İsviçre hukukunda ise, benzer bir şekilde ev ortamında olağan sayılabilecek hayvanların bakımı açısından bir sınırlama yapılamayacağı, bunun da ancak küçük hayvanları kapsayacağı kabul edilmektedir. Bununla birlikte Alman hukukundan farklı olarak köpekler ve kediler de bu kavram içinde değerlendirilmektedir. Yönetim planı ile bağımsız bölümde olağan sayılabilecek hayvanların bakımına ilişkin yasak getirilemese de belirli sınırlama-

bu kavrama dahil olduğu kabul edilmiş, buna karşılık, büyük köpekler bu kavramın dışında kabul edilmiştir. Münih eyalet mahkemesi ise (LG München) I (Urteil vom 27.01.1999 - 14 S 13615/98, WuM 1999, 217) kedi ve köpeği küçük hayvanlar olarak kabul etmemiştir. Bir diğer kararında ise, mevcut kedi ve köpekler için bir sınırlandırma yapılması mümkün olmamakla birlikte, sonradan edinilecek kedi ve köpeklerin yasaklanabileceği kabul edilmiştir. (OLG Frankfurt/Main, Urteil v. 17.01.11, Az. 20 W 500/08) Ancak 2013 tarihinde Alman Federal Mahkemesi, kira sözleşmelerinde hayvan beslenmeyeceğine ilişkin genel bir kuralın kiracının ölçüsüz bir şekilde sınırlandırılması olarak nitelendirmiş ve BGB § 307 gereğince geçersiz kılmıştır. Ancak bu kararı, sadece köpekler ve kediler bakımından kabul etmiştir. bkz.BGH Karlsruhe, AZ: VIII ZR 168/12, 20.03.2013 kararlar için bkz. (<http://juris.bundesgerichtshof.de>)

⁵⁹ Olağan kullanımı aşacak nitelikte hayvan bakımı, komşuların (onları rahatsız edip etmediğine bakılmaksızın) mülkiyet hakkını sınırladığı varsayılmıştır. Bkz. OLG Frankfurt, 20 W87/03, NZM 2006, 205), ayr. bkz. **Niedenführ**, Werner/**Kümmel**, Egbert/Vandenhouten, Nicole: WEG -Kommentar und Handbuch zum Wohnungseigentumsrecht, Heidelberg 2010, (Kümmel) WEG § 14, Rz.25; Yönetim planında, bağımsız bölümde sadece bir adet köpek veya kedinin bakılabileceği (OLG Celle, 31.01.2003, 4 W 15/03), köpeğin ortak alanlarda ancak tasmaya bağlı olarak gezdirilebileceği (BGH, Urteil v. 8.5.2015, V ZR 163/14; OLG Hamburg, 18.11.1997, 2Wx 61/97), belirli ırkların (dövüş köpekleri) bağımsız bölümde bakılamayacağı (KG Berlin 26.06.2003, 24 W 38/03) kararlaştırılabilir. Kararlar için bkz. **Guschauski**, Dieter: Wohnungseigentum: Rechtsprechung; eine umfassende Entscheidungssammlung mit über 5200 thematisch geordneten Entscheidungen, Nordersteth 2004, s. 153-154.

⁶⁰ Örneğin, OLG Saarbrücken, Beschluss v. 02.11.2006, Az.: 5 W 154/06-51 kararında bu tarz bir yasaklama kat mülkiyeti ile bağdaştırılmamıştır; bir kararda ise, köpeklerin ırkları yönünden bir ayırım yapılamayacağı, küçük bir köpeğin (Chihuahua) dahi küçük hayvan olarak nitelendirilemeyeceği kabul edilmiştir. AG Spandau, Urteil v. 13.04.11, Az. 13 C 574/10

ların yapılması mümkündür. Örneğin hayvanlar bakımından sayısal, boyutsal ve irksal sınırlamaları getirilebilir⁶¹. Aynı şekilde tasmaya bağlı olarak gezdirme zorunluluğu, ortak alanlarda bulundurmama gibi sınırlamalar mümkündür⁶². Bunun dışında, hayvanın tahliyesi ancak komşuları rahatsız edecek düzeyde olması halinde mümkündür. Benzer bir durum Avusturya hukuku bakımından da geçerlidir⁶³.

IV. EV VE SÜS HAYVANIN KONUTTAN TAHLİYE EDİLMESİ

Konut kavramı ile hayvanların hukuki niteliğine ilişkin tartışmalar ortaya konulduktan sonra, ev ve süs hayvanlarının konuttan tahliyesi ile ilgili açıklamalara geçilebilir. Daha önce de ifade edildiği gibi, hayvanın bakıldığı konutun niteliğine göre farklı açıklamalarda bulunmak gerekir. Zira, kat

⁶¹ Bu ise, ancak dövüş köpekleri için mümkün olabileceği, köpeğin boyutu ise özellikle somut olayın özelliğine göre değerlendirilmesi gerektiği, ancak haklı sebeplerle bu yönde bir sınırlama getirilebileceği kabul edilmektedir. **Müller**, Thomas: “Auch ein kleiner Hund kann stören Tages-Anzeiger”, 17. November 2014, s. 35, https://www.tierimrecht.org/documents/374/20141117_Tages-Anzeiger_Auch_ein_kleiner_Hund_kann_stoeren.pdf (ulaşım tarihi: 22.02.2020).

⁶² **Birrer**, Mathias: Nachbarschaft- was gilt im Konfliktfall?: Rechtliche Informationen und Tipps für einvernehmliche Lösungen, Zürich 2016, s. 34; genel olarak bazı hayvanların, örneğin, vahşi hayvanlar, büyük sürüngenler, tavuk ve ördeklerin) kat mülkiyetinde bakılması yasaklanabilir. Genel bir hayvan yasağının getirilmesi mümkün değildir. Özellikle herhangi bir imisyona (gürültü, koku vb.) sebebiyet vermeyen hayvanlar (örneğin balık, hamster, ev kedileri) için bir yasaklama getirilemez. Ancak, dışarıda da dolaşan köpekler ve kediler için bu konuda bir tartışma bulunmaktadır. Bu durumda, Yönetim planında hayvanlar açısından bir katalog belirlemesi en uygundur. **Meier-Hayoz**, Arthur/**Rey**, Heinz: Berner Kommentar, Das Stockwerkeigentum, Art. 712a-712t ZGB, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Sachenrecht, Das Eigentum, Grundeigentum IV, Bern 1988, Art. 712a / IV.-VII. N 54 und 56 zu Art. 712a ZGB; **Wermelinger**, Amédéo: Zürcher Kommentar, Das Stockwerkeigentum, Art. 712a-712t ZGB, Kommentar zum schweizerischen Zivilrecht, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Zürich - Basel - Genf 2010, N 57 und 59 zu Art. 712a ZGB; **Weber**, Rolf H.: Minderheitenschutz beim Stockwerkeigentum Zu den Grenzen der vertraglichen Gestaltungsfreiheit am Beispiel der Stockwerkeigentümergeinschaft, ZBGR 60/1979, s. 144 vd; **Schmid**, Jörg/**Hürlimann-Kaup**, Bettina: Gutachten zur Frage des gesetzgeberischen Handlungsbedarfs bei den Art. 712a ff. ZGB (Stockwerkeigentum) 20. August 2018, im Auftrag des Bundesamtes für Justiz, Bern, s. 11 (<https://www.bj.admin.ch/dam/data/bj/publiservice/publikationen/externe/gutachten-stockwerkeigentum-d.pdf>)

⁶³ **Rosifka**, **Walter**: Rechte und Pflichten als Wohnungseigentümer: Kosten und Abrechnung - Hausverwaltung - Beschlüsse der WEG - Veränderungen in der Wohnung, Wien 2017, Rz.6.3; Avusturya Yüksek Mahkemesinin vermiş olduğu karar bu açıklayıcıdır. Bkz. **OGH 5 Ob 54/99y** (https://rdb.manz.at/document/ris.just.JJT_19990413_OGH0002_0050OB00054_99Y0000_000)

mülkiyetine tabi olmayan bir taşınmazda⁶⁴ bakılan bir hayvanın tahliye edilmesi ile ortak alanların komşularla paylaşıldığı, yani genel olarak kat mülkiyetine tabi taşınmazlarda bakılan hayvanların tahliyesi arasında ayırım yapılmalıdır.

A. Ev ve Süs Hayvanın Kat Mülkiyetine Tabi Olmayan Konutlardan Tahliyesi

Ev ve süs hayvanının kat mülkiyetine tabi olmayan bir taşınmazda bakılması halinde, hayvanın komşuların talebi ile tahliye edilmesi, ancak komşuluk hukuku ile taşınmaz malikinin hukuki sorumluluğu gereğince mümkün olabilir. Örneğin, bahçeli ve müstakil bir evde hayvan bakımının üstlenilmesi halinde, ortak duvar, merdiven park yeri vb. kullanım alanı bulunmadığından hayvanın tahliye edilmesi ancak malikin, taşınmazı TMK.md.737 gereğince taşkın kullanması halinde mümkün olacaktır⁶⁵. Bu hükme göre: “Herkes,

⁶⁴ Kat Mülkiyetine tabi taşınmaz, tapuda kat mülkiyeti olarak kaydedilmiş taşınmazlar kadar, kat irtifakı tesis edilmiş, ancak kat mülkiyeti kütüğüne geçirilmemiş taşınmazlara da kat mülkiyeti kanununun hükümleri uygulama bulacaktır (KMK md.53).

⁶⁵ **Sirmen**, Lale: “Taşınmaz Mülkiyetinin Kullanılmasında Çevre Etkileri Yaratın Müdahalelerden Dolayı Malikin Sorumluluğu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 40, Sayı: 1, Ocak 1988, s. 283; **Çörtoğlu**, Sahir İ.: Komşuluk Hukukunda Taşınmaz Mülkiyetinin Kullanılmasının Çevreye Etki ve Sonuçları (MK 661), Ankara 1982, s. 2 vd; Taşınmaz üzerinde mülkiyet hakkı mutlak bir hak olarak sahibine en geniş yetkiler vermekle birlikte, bu hakkı sınırsız değildir. Bu doğrultuda komşuluk ilişkilerinden kaynaklanan durumlarda, maliklerin komşuları rahatsız etmeme ve onlara zarar vermeme yükümlülüğü altındadır. Bu aynı zamanda mülkiyet hakkının sınırını da belirler. **Petek**, Hasan: Taşınmaz Malikinin Hukuka Uygun Taşkınlıklardan Sorumluluğu, Ankara 2005, s. 197; Sirmen, s. 425; **Akipek**, Jale/**Akıntürk**, Turgut/**Ateş**, Derya: Eşya Hukuku, İstanbul 2018, s. 569; **Abik**, Yıldız: “Taşınmaz Malikinin Olumlu Müdahaleler Nedeniyle Komşulara Karşı Sorumluluğu”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIV, S. 3-4, 2010, s. 169; **Eren**, Fikret: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 24. Baskı, Ankara 2019, s. 746-747; **Badur**, Emel: Gayrimenkul Malikinin Sorumluluğu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2001/3, s. 837; **Uçkan**, s. 2848; Federal Mahkemenin 5 Şubat 1914 tarihinde vermiş olduğu bu kararında uyumsuzluk, iki otel sahibi arasında meydana gelmiştir. Buna göre, davalı, Hotel du Lac isimli hotelinde küçük bir hayvan parkı için izin aldığı, ancak bu parkta tavus kuşları, hindiler ve beçtavuğu beslediği, davacının oteline ise 80 metre uzaklık olmasına karşın misafirlerinin rahatsız olduğunu iddia ederek dava açmıştır. Yerel Mahkeme, bu hayvanların özellikle gece vakti çıkardığı seslerden komşu taşınmaz malikinin rahatsız olabileceğini, gürültünün önlenmesi için geceleri camların kapatılmasının ise davacı taşınmaz malikinden beklenemeyeceğini, bu nedenle davalının gürültünün oluşmaması için gerekli önlemleri almakla yükümlü olduğunu kabul etmiştir. Federal Mahkeme temyiz incelemesinde, gürültü seviyesinin taşınmazın kullanım amacına ve yerel örf adete göre değerlendirilmesi gerektiği, özellikle belirli bir sesin (olayda tavus kuşlarının) rahatsızlık verdiği konusunda kesin bir yargıya varılamayacağı, önemli olan taraflar arasındaki çıkar den-

taşınmaz mülkiyetinden doğan yetkileri kullanırken ve özellikle işletme faaliyetini sürdürürken, komşularını olumsuz şekilde etkileyecek taşkınlıktan kaçınmakla yükümlüdür"⁶⁶. Özellikle, taşınmazın durumuna, niteliğine ve yerel âdete göre komşular arasında hoş görülebilecek dereceyi aşan duman, buğu, kurum, toz, koku çıkartarak, gürültü veya sarsıntı yaparak rahatsızlık vermek yasaktır⁶⁷. Bu hüküm gereğince, hayvanın, komşulara kadar gelecek çok kötü kokular yayması, aşırı derecede veya geceleri havlayarak komşuları rahatsız etmesi hoşgörü sınırlarının aşması olarak değerlendirilecektir⁶⁸.

gesine göre gürültünün değerlendirilmesi gerektiği, somut olayda bu çerçevede hayvanların çıkardığı seslerin davacının konuklarını rahatsız ettiği, bu açıdan gürültünün davacının menfaatini zedelediği, davalı açısından ise hayvanların bakımı ancak eğlence amaçlı olduğu, bilimsel bir nitelik taşımadığı, hayvan türünün değiştirilerek sesin giderilmesinin mümkün olduğu, bu nedenle çıkar dengeleri gözetildiğinde, davacının talebinin yerinde olduğuna kanaat getirmiş ve davalının gürültü konusunda gerekli önlemleri alması gerektiğine karar vermiştir. bkz.BGE 40 II 26, Er.2-3; 30 Eylül 1919 tarihli bu kararında Federal Mahkeme, sabah erken saatlerinden geceye kadar hayvanlarına çanlar takarak otlatan çiftlik sahibine karşı açılan davada, kendisine komşu taşınmazda villa inşa eden malikin talebini yerinde görmüştür. Çiftlik sahibi, şehir merkezinde olmadığını, hayvanlarının otlatılmasının mülkiyet hakkının kapsamında olduğunu ileri sürmüştür. Yerel Mahkeme, hayvanların ancak sabah 5'ten akşam 10'a kadar otlatılmasının mümkün olduğuna karar vermiştir. Temyiz üzerine Federal Mahkeme, taşınmaz malikin gece vakti hayvanlarını çanlarla otlatmasında bir hukuki yararı olmadığını, ancak davacının bu seslerden olumsuz etkilendiğini, ondan bu seslerin katlanılmasının beklenemez olduğuna karar vermiştir. bkz. BGE 45 II 402, Er.2.

⁶⁶ Taşınmazdaki hayvanların komşu taşınmaza doğrudan müdahalesi halinde hayvan bulduranın hukuki sorumluluğu gereğince sorumlu tutulabilir. Ancak koku vb. durumlarda, taşınmaz malikinin sorumluluğu uygulanabilir. bkz. **Sirmen**, 445; **Tandoğan**, Sorumluluk Hukuku, s. 131; **Sirmen**, (Sorumluluk) s. 290; **Esener/Güven**, s. 283 vd, s. 647; **Abik**, s. 146.

⁶⁷ Komşu kavramından sadece bitişik taşınmazda bulunanları değil, taşkınlıktan olumsuz etkilenen diğer malikler de sayılmaktadır. **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, N. 2070; **Sirmen**, (Sorumluluk) s. 292; **Gürsoy**, Kemal T./**Eren**, Fikret/**Cansel**, Erol: Türk Eşya Hukuku, Ankara 1984, s. 599; **Aydıncık Midyat**, s. 615; **Badur**, s. 854; **Nomer**, Haluk: Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul 2015, s. 181; **Ayan**, Mehmet: Eşya Hukuku, C.II, Ankara 2016, s. 353.

⁶⁸ Gürültü, yani ses seviyesi ile ilgili olarak 4/6/2010 tarihli ve 27601 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan "Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği" yol gösterici olabilir, Uçkan ise, Yönetmelik ile, konutta beslenen ev ve süs hayvanı kaynaklı gürültülerinin kapsam dışı bırakılmasını eleştirmekte ve yürürlükteki yönetmeliğin hayvan kaynaklı gürültülere uygulama imkanı olmadığını, ancak yine de bu seviyelerin gürültü ve hoşgörü seviyesinde dikkate alınabileceğini ileri sürmektedir. bkz.**Uçkan**, s. 2854-2855; **Gürpınar**, s. 200; Petek ise, hoşgörü sınırının kanunda belirtildiği üzere, somut olaya göre belirlenmesi gerektiği, ses değerinin tek başına bir kıstas olmadığını ifade etmektedir, **Petek**, s. 214; taşınmazdan kaynaklanan kokuların seviyesi de bilirkişi incelemesi veya keşif sonucunda tespit edilebilir. **Petek**, s. 212; **Abik**, s. 164.

Hayvanın vermiş olduğu rahatsızlığın bu düzeyde olup olmadığının takdiri hakim tarafından somut olayın özelliğine göre hükümde belirtilen taşınmazın durumu, niteliğine ve yerel adete göre belirlenecektir⁶⁹. Örneğin Yargıtay vermiş olduğu bir kararda, komşu parselde bulunan ahırda beslenen büyükbaş hayvanların çıkardığı gürültüler, sıvı ve katı atıkları nedeniyle yayılan kokular sonucu rahatsız olunduğunu, çevre sağlığı açısından da zarar doğduğu ileri sürülerek, ahırın kullanılmasının engellenmesi istemi ile açılan davada, taşınmazın bulunduğu yerin kullanım amacı, niteliği ve ayrıca yöresel örf dikkate alınmadan mülkiyet hakkının kullanılmasını engelleyecek, sosyal ve ekonomik çıkarların tümü ile ortadan kaldırılması sonucunu doğuracak şekilde hüküm kurulmasını doğru bulmamıştır⁷⁰.

⁶⁹ BGE 40 II 26; Hakim, fiilin taşkın olup olmadığını değerlendirirken taraflar arasındaki çıkar dengesini gözetmelidir. Bkz. **Sirmen**, s. 427; **Çörtoğlu**, s. 186; Örneğin özel cins bir horozun, sabahları ötmesi çiftlikte yerel adet bakımından olağan görünse de, yazlık olarak kullanılan bir yer bakımından aynı şey söylenemeyebilir; köyde müstakil konut malikinin, bahçesinde beslediği köpekten kaynaklanan kötü koku, şehir hayatı açısından farklı değerlendirilir. Bkz. **Uçkan**, s. 2851; Yargıtay, davacının komşusu davalının açık besi ahırını nedeniyle kokudan ve ayrıca beslediği köpeklerin çıkardığı sestene rahatsız olduğunu ileri sürerek besi ahırının kaldırılmasını ve köpeklerin uzaklaştırılmasını istediği davada taşkınlığın komşuluğun olağan hoşgörüsü sınırlarını aşan ve komşunun kendisi ve ailesi ile taşınmazı zararına aşırı derecede etkili olabilecek iş ve eylemler olduğunu, bu eylemlerin saptanmasında, taşınmazın bulunduğu yerin kullanma amacının, niteliğinin, konuya ilişkin düzenlemelerin ve yasal boşluk bulunması halinde mahalli örf ve adetlerin göz önünde tutulması gerektiği, bu tür uyuşmazlıkların çözümünde hakim, gerek zararı saptama, gerekse zararı giderici önlemleri bulma yönünden her somut olayın özelliğini gözetmek, tarafların yarar zarar dengelerini değerlendirmek durumunda olduğunu, somut olayda ise, davalının açık besi ahırının bulunduğu ve bu besi ahırında da köpek beslediği, yerinde yapılan keşifte dinlenen doktor bilirkişi, davalı ahırının mevcut hali ile çevreye kötü koku yaydığı, sinek, sivrisinek, haşere gibi böceklerin oluşumuna uygun ortam yarattığı bu hali ile de çevre ve halk sağlığı açısından zararlı olduğunu, raporunda ayrıca, fosseptik çukuru açıldığı, katı ve sıvı atıkların günlük olarak temizlendiği ve etrafının tamamen örtüldüğü takdirde zararın önlenebileceği bildirildiği ve mahkeme doktor bilirkişinin zararın giderim şekline ilişkin alınması gereken önlemlerin davalı tarafından alınmadığı belirtilerek davayı kabul ettiğini, ancak, ahır tümünden kaldırılmadan zararın giderilmesi olanağının bulunduğu, uzman bilirkişiler aracılığı ile davalının ahır işletmesi ve köpekleri açısından alması gereken önlemlerin belirlenmesi ve sonucuna göre bir hüküm kurulması gerekirken, eksik inceleme nedeniyle kararı bozmuştur. Yargıtay 14. HD. E. 2007/16253 K. 2008/359 T. 25.1.2008; taşınmazın niteliği ile ilgili bir başka kararında, Yargıtay, köyde bahçesinde gübre biriktiren davalının, komşuluk hukukunu ihlal etmediğine karar vermiştir. bkz. Yargıtay 14. HD.E. 2004/1185 K. 2004/3043 T. 15.4.2004 (www.kazanci.com.tr).

⁷⁰ Yargıtay 14. HD. E. 2004/2 K. 2004/555 T. 26.1.2004 (www.kazanci.com.tr); Gürültünün taşkınlık içinde değerlendirilmesi, tek başına onun sıklığı (yoğunluğu) ve süresine göre belirlenmez; bu değerlendirmede gürültünün ne zaman yapıldığına da bakılır.

Hakim bu tarz rahatsızlık oluşturan sebepleri, (komşu bakımından) sübjektif olarak değil, objektif olarak değerlendirilecektir. Başka bir ifadeyle, hakim, gerekirse bilirkişilerden de yararlanarak, hayvanın vermiş olduğu rahatsızlığın makul, dürüst ve objektif bir kimse açısından da hoşgörü sınırlarını aşmış olmadığını belirleyecektir⁷¹.

Türk Medeni Kanunu'nun 737. Maddesi gereğince taşınmaz malikinin mülkiyet hakkının sınırlarını aşarak komşulara zarar vermesi veya zarar verme tehlikesi yaratması halinde, zarargören komşular, taşınmaz malikinden durumun eski haline getirilmesini, tehlikenin ve uğradığı zararın giderilmesini talep edebilir⁷². Bu taleplerin, taşınmaz malikine veya sınırlı ayni hak sahibine yöneltilmesi gerekir. Taşınmaz malikinin, taşınmazını kiralamış olması veya zilyetliğini devretmiş olması kendisini sorumluluktan kurtarmaz⁷³. Buna göre, hayvan tarafından gerçekleştirilen rahatsızlığın hoşgörü seviyesini aşacak bir nitelikte olması halinde, hayvanın tahliyesine karar verilebilecektir. Örneğin, ağır nitelikte bir koku veya yüksek ses çıkaran köpeğin tahliyesine karar verilebilecektir⁷⁴. Ancak, hakim tahliye kara-

Ancak genel olarak, sık ve sürekli nitelikteki gürültüler taşkın nitelikte olduğu, buna karşılık sık olmasa da veya sık ancak yoğun olmayan ve gece vakti yapılan gürültülerin taşkınlık olarak nitelendirildiği kabul edilmektedir. **Petek**, s. 213-214; **Abik**, s. 165.

⁷¹ **Gürsoy/Eren/Cansel**, s. 655; **Badur**, s. 855; **Uçkan**, s. 2851.

⁷² **Sirmen**, s. 443; **Akipek/Akıntürk/Ateş**, s. 573; **Aydınçık Midyat**, Şirin: "Taşınmaz Malikinin İnşaat Faaliyetleri Sebebiyle Komşu Taşınmaz Maliklerine Karşı Sorumluluğu" İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: LXXV Sayı: 2 2017, s. 612; **Badur**, s. 861 vd.; eşyaya ilişkin zarar, mutlaka taşınmazın özünün zarar görmesi anlamına gelmez, eşyadan yararlanma veya bunun kullanılmasını zorlaştıran, güçleştiren, değerinin azalması veya komşu taşınmaz üzerinde bulunan bir taşınır malın veya şahıslara zarara uğratması veya tehlikesine maruz bırakılması yeterlidir. bkz. **Gürsoy/Eren/Cansel**, s. 656-657.

⁷³ **Gürsoy/Eren/Cansel**, s. 651.

⁷⁴ Ayan'a göre, zarar gören veya zarar görme tehlikesi içinde olan komşular hayvanların taşınmazdan uzaklaştırılmasını isteyebilirler. Özellikle, timsah, kaplan, boğa yılanı gibi vahşi hayvanların beslenmesine ilke olarak izin verilmemesi gerektiği, bunların bu sebeple konuttan uzaklaştırılabileceği düşüncesindedir. Bkz. **Ayan**, s. 367; Av ve yaban hayvanlarının, hobi olarak barındırılması, ancak "Av ve Yaban Hayvanları İle Bunlardan Elde Edilen Ürünlerin Bulundurulması, Üretimi ve Ticareti Hakkında Yönetmelik" (RG. Tarihi: 16.06.2005 Sayısı: 25847) kapsamında mümkündür. Yönetmelik, genel olarak av ve yaban hayvanlarının üretimini, hayvanat bahçesi, sirk vb. alanlarda bakılmasını düzenlemiştir. Yönetmeliğin, 45. Maddesine göre "Yürürlükte olan mevzuata ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelere ters düşmemek şartı ve bunların ticaretini yapmamak kaydıyla, gerçek ve tüzel kişilerin evlerinde ve işyerlerinde yırtıcı, saldırgan ve zehirli türler hariç tüm memelilerde ve sürüngenlerde; yavrular dâhil on bireyi, kanatlılarda; yavrular dâhil elli bireyi geçmeyen sayıda birey barındırılmasını ve bunların bakımının üstlenilmesini tanımlamış, bu sayı dışında kalan durumlarda ancak hayvanat

rından önce, söz konusu rahatsızlığın başka türlü giderilmesinin mümkün olup olmadığını araştırmalıdır. Örneğin, köpeğin bulunduğu kulübenin veya hayvanların bulunduğu ahırın taşınmazın bir başka tarafına taşınması, ses yalıtımının yapılması, hayvanın eğitime tabi tutulması gibi diğer önlemlerle giderilme olanağının bulunması halinde hayvanların tahliyesine karar verilemez⁷⁵. Yargıtay'ın bu kararı sonuç itibarıyla yerindedir. Ancak, kanımızca

bahçeleri ile ilgili mevzuata göre kuruluş yapmaları gerektiği; 47. Madde ile hobi olarak av ve yaban hayvanı barındıran kişilerin, bu hayvanların doğal yollarla üremesi neticesinde meydana gelen yeni bireyleri ile çalınan, kaybolan ve ölen bireyleri aynı gün içerisinde, olayın meydana geldiği gün resmi tatil ise resmi tatili takip eden ilk iş gününde il müdürlüğüne bildirmek ve bu durumu Av ve Yaban Hayvanı ile Ürün Bulundurma Belgesine işletmesi ve onaylatması gerektiği; bu türlerin hibesi söz konusu olduğunda, ilgili kişi Av ve Yaban Hayvanı ile Ürün Bulundurma Belgesi ile il müdürlüğüne başvurarak bu durumu söz konusu belgenin elde edilen bireylerin hibe ve satışının yapıldığı kişiler kısmına işletmesi ve onaylatması gerektiği; hibe edilen türün il müdürlüğü tarafından Av ve Yaban Hayvanı ile Ürün Bulundurma Belgesine işlenmesinden sonra bu belgenin bir sureti hibe edilen kişiye verileceği, bu çerçevede kategori (A) da yer alan türleri ithal etmek isteyen bir kişi bu türlerin bakım ve barınmasını sağlayacak donanımına sahip olduğuna dair önceden Bilimsel Merciden yazılı görüş almak ve Bakanlığa ibraz etmek zorunda olduğu, hobi olarak av ve yaban hayvanı barındıran kişilerin; barındırılan türlerin biyolojik özelliklerini dikkate alarak bu türler için asgari yaşama ortamını sağlamakla mükellef olduğu, hobi olarak hayvan barındırılan kişiler; barındırılan hayvanların kaçmaması için tüm tedbirleri almak zorunda olduğunu, barındırılan hayvanların kaçması durumunda, kaçan bireyin yakalanma masrafları ile bu hayvanların insanlara, doğaya, diğer hayvanlara ve mallara vereceği tüm zararlıardan hayvan sahipleri sorumlu olduğu düzenlenmiştir. Bu hükümler özellikle Convention on the International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna (CITES), “Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme” dikkate alınarak yorumlanmalıdır. Türkiye bu anlaşmayı onaylayan ülkeler arasında olup anlaşma, 20 Haziran 1996 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak 22 Aralık 1996’da yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın ek 1 metninde A kategorisinde bulunan hayvanlar sıralanmıştır. Dolayısıyla, bu düzenlemeler karşısında av ve yaban hayvanların ancak, gerekli önlemlerin alınması ile bakımı mümkündür. Yönetmeliğin 85. Maddesinde Belgesiz yerli veya yabancı tür av ve yaban hayvanı ile bunlardan elde edilen ürünlerin bulundurulmasının yasak olduğu, Av ve yaban hayvanı ile bunlardan elde edilen ürünlerin; Kanun ve bu Kanun hükümlerine dayanılarak çıkarılan Yönetmelikler, MAK (Merkezi Av Komisyonu) Kararları, Sözleşme ve CITES Uygulama Yönetmeliği ile taraf olunan diğer uluslararası sözleşmelerin hükümlerine aykırı olarak elde edildiği, bulundurulduğu, sergilendiği, üretildiği ve ticarete konu olduğunun tespit edilmesi durumunda, bahsi geçen canlı hayvan ve ürünlere el konulur. Dolayısıyla, bu tarz bir hayvanın bakılması yönetmelik koşullarına uygun düşmediği sürece, hayvana el konulması gerekir.

⁷⁵ Bkz. “ahır tümünden kaldırılmadan zararın giderilmesi olanağının bulunduğu, uzman bilirkişiler aracılığı ile davalının ahır işletmesi ve köpekleri açısından alması gereken önlemlerin belirlenmesi ve sonucuna göre bir hüküm kurulması gerekirken, eksik inceleme nedeniyle kararın bozulmasına” Yargıtay 14. HD. E. 2007/16253 K. 2008/359 T.

kararın asıl amacı, hayvanın durumunu düşünmekten öte, taşınmaz maliklerinin (mülkiyet) hakları arasındaki dengeyi sağlamaktır. Başka bir ifadeyle, köpeğin bir canlı olması veya sahibi arasında özel bir bağın bulunmasını gibi sebepler bu kararın verilmesinde bir etkisi olmamıştır. Oysa bu hususların da dikkate alınarak karar verilmesi daha uygun olurdu.

B. Hayvanın Kat Mülkiyetine Tabi Bir Konuttan Tahliyesi

Çalışmamızın giriş kısmında da belirtildiği üzere, şehir hayatının gelişmesi ile artan konut ihtiyacının karşılanması amacıyla kat mülkiyeti anlayışı ortaya çıkmıştır. İnsanlar, aynı binanın farklı bölümlerinde yaşamakta, ancak asansör, merdiven, otopark, bahçe, çatı, duvar, yol, giriş kapısı gibi birçok yeri ortaklaşa kullanmaktadır. Hal böyle olunca, komşular arasında etkileşimin müstakil konutlardan daha fazla olduğu açıkça görülmektedir. Bu ortak yaşamın bir sonucu olarak da bağımsız bölümün veya ortak alanların kullanılmasından kaynaklanan uyuşmazlıkların arttığı söylenebilir⁷⁶. Ev ve süs hayvanlarının bağımsız bölüm niteliğindeki konutlarda bakılması da bu uyuşmazlıklardan bir tanesidir. Bu konuyu birkaç örnekle somutlaştırmak konunun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Örnek 1: (A), sahibi olduğu bir köpeği bağımsız bölümünde beslemekte, dışarı çıkarken asansörü kullanmakta, bahçede gezdirmektedir. Köpeğin herhangi bir havlaması veya saldırgan tutumu bulunmamaktadır.

25.1.2008 (www.kazanci.com.tr); ayr. bkz. **Şenpolat**, Ahmet Kemal: “Evcil Hayvanlar ve Hukuksal Sorunlar”, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 81, Sayı 2007/2 s. 605; **Karahasan**, Mustafa Reşit: Kat Mülkiyeti Hukuku, C. 1, İstanbul 2008, s. 239; **Uçkan**, s. 2857; **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 569, dp.1267; **Uçkan**, s. 2857; Yargıtay, bahçede beslenen köpeklerin çıkardığı sesler nedeniyle açılan davada köpeklerin bulunduğu yer değiştirilmeden rahatsızlığın ve gürültünün giderilmesinin mümkün olup olmadığının araştırılması gerektiğini ifade etmiştir. bkz. 8.HD.23.6.2003 T., E.3563, K.4665 (www.legalbank.net); Yargıtay bir diğer kararında, rahatsızlığın giderilmesi olanağını şu şekilde ifade etmiştir.: “Bir kimsenin taşınmazında hayvan beslemesinin yasaklanması başkadır, hayvan beslemesinden doğan sakıncaların giderilmesi için bazı önlemler almağa zorlanması başkadır. Mahkemenin davalıyı taşınmazını kullanmaktan men etmeyip kullanma şekline doğan mahzurların giderilmesini sağlayacak tedbirleri almaya mecbur etmesi gerekli iken yazılı şekilde karar vermesi doğru değildir” (www.kazanci.com.tr) (Erişim Tarihi: 01.12.2019).

⁷⁶ Bağımsız bölümleri birbirinden ayıran sadece bir duvar veya zemin olabilmekte ve bu yakınlık sebebiyle yapılan en ufak gürültüden komşunun rahatsız olması mümkün olmaktadır. (**Uçkan**, s. 2857-2858); diğer yandan, ortak otoparka bağımsız bölüm sahibinin tek bir aracını park etme hakkı olduğu halde ikinci aracın park edilmesi, merdivenlerde sigara içilmesi, gece vakti tadilata devam edilmesi gibi uyuşmazlıklara sıkça rastlanmaktadır.

Örnek 2 : (B)'nin sahibi olduğu köpek, bağımsız bölümde bakılmakta, ancak gündüzleri oyun sırasında havlamakta, ancak geceleri sakin durmakta ve ses yapmamaktadır. Köpek saldırgan değildir ve (B), köpeğini ortak alanlarda gezdirmektedir.

Örnek 3: (C), kedisini bağımsız bölümünde beslemektedir. (C)'nin kedisi evden dışarı çıkmamakta, sadece evin içinde gezmektedir. Dışarı çıkarılacağı vakit sepetine konularak taşınmaktadır.

Örnek 4: (D), sahibi olduğu Dobermann cinsi köpeğini bağımsız bölümünde bakmaktadır, ancak Dobermann daha önce yaşadığı bir travma nedeniyle erkeklere karşı saldırgan bir tutum sergilemektedir. Bu hal dışında hiç havlamamaktadır.

Örnek 5: (E)'nin sahibi olduğu Dackel cinsi küçük bir köpek, saldırgan değildir, ancak geceleri korktuğu için havlamakta ve ulumaktadır.

Örnek 6: (F)'nin doğuştan gözleri görmemektedir. Kendisine bir rehber köpeği almış ve her yere köpeği ile gidebilmektedir.

Bu örnekler çerçevesinde kat maliklerinden bazılarının (veya tamamının) bağımsız bölüm içinde hayvan beslenmesinden rahatsız olduğunu ileri sürerek tahliyesini talep edip edemeyeceğini ortaya koymak gerekir. Konuyu taşınmaz malikinin hukuki sorumluluğu ve kat mülkiyeti kanunu açısından değerlendirmek mümkündür.

1. Taşınmaz Malikin Hukuki Sorumluluğu Gereğince Hayvanın Tahliyesi

Müstakil konutlara ilişkin yaptığımız açıklamalar bağımsız bölümler bakımından da geçerlidir. Ancak, müstakil konutlardan farklı olarak kat malikleri arasındaki komşuluk ilişkisi fiziki olarak çok daha yoğundur. Bu nedenle toplu yaşam alanlarında evcil hayvan beslerken komşuların rahat ve huzuruna zarar vermemek için gösterilecek özen daha fazla olacaktır. Buna göre, kat malikleri Türk Medeni Kanun'un 737. maddesi ile taşınmaz maliki, taşınmazını kullanırken hoşgörü seviyesini aşacak davranışlardan kaçınmalıdır⁷⁷. Buna benzer olarak Kat Mülkiyeti Kanununun 18. maddesi ile kat

⁷⁷ Tekinay, s. 64; Aksan Nar, Şerife: Kat Mülkiyetinde Ortak Yerlerin Tabi Olduğu Hukuki Rejim, Ankara 2015, s. 75-76; kat malikleri kendilerine ait olan bağımsız bölüm ve eklentilerinden tek başına diledikleri gibi yararlanır ve onları dilediği gibi kullanır, ancak bunu yaparken dürüstlük kuralına uymak zorundadırlar. Bkz. Akipek/Akıntürk/Ateş, s. 423; Yargıtay, Yönetim Planında hayvan beslenmesine ilişkin bir yasağın bulunmadığı durumlarda, hayvanın ancak komşuları rahatsız etmesi halinde konuttan tahliye edilebileceğine, hakim tarafından bunun araştırılmadan karar verilmesinin uygun

maliklerinin birbirini rahatsız etmemesi gerekir. Dolayısıyla, hayvanın hoş-görü seviyesini aşacak derecede gürültü yapması⁷⁸, ortak yerlere zarar vermesi, saldırgan bir nitelikte olması, onun tahliyesini haklı kılacaktır. Ancak, yukarıda ifade ettiğimiz üzere, bu ancak son çare olmalıdır. Örneğin, bağımsız bölümde ses yalıtımı yapılması, hayvanın arka kapıdan çıkarılması vb. çözümlerle rahatsızlığın giderilmesi mümkün olması halinde, bu önlemlere karar verilmesi gerekir. Yukarıdaki örneklere baktığımızda, özellikle (D) ve (E)'nin sahip olduğu köpeklerin tahliye edilmesi gündeme gelebilecektir.

2. Yönetim Planındaki Hükme Göre Hayvanının Tahliye Edilmesi

Bağımsız bölümde yaşayan kişilerin bir düzen içinde yaşamalarını sağlamak için Kat Mülkiyeti Kanunu getirilmiştir. Kat Mülkiyeti Kanununun 9. maddesine göre, kat mülkiyetinden doğan anlaşmazlıklara kat mülkiyetine veya kat irtifakına ait kütük kaydına veya kat malikleri arasındaki sözleşmede veya yönetim planında veya Kat Mülkiyeti Kanununda bir hüküm bulunmadığı takdirde, Türk Medeni Kanunu'nun ve ilgili kanun hükümleri uygulanır. Ancak, öğretide haklı olarak ifade edildiği üzere, emredici hükümlere uygun olmak şartıyla, bağımsız bölüm malikleri aralarında anlaşarak taşınmazın yönetim tarzını serbestçe belirleyebilirler. Bu nedenle yönetim planı ile kat maliklerinin aralarında yapacakları sözleşmeler, Kat Mülkiyeti Kanununun ve Türk Medeni Kanunu'nun düzenleyici hükümlerinden öncelikle uygulanması gerekir⁷⁹.

olmadığını belirtmiştir. Yargıtay 18. HD.nin 22.4.2015 T, 2014/18494 E. ve 2015/6677 K. Kararı için bkz.www.kazanci.com.tr, **Germeç**, Mahir Ersin: Kat Mülkiyeti Hukuku, 9.Baskı, Ankara 2019 s. 302; Yargıtay 18.HD:nin 13.1.2014 tarih ile 2014/1562, E., 2014/2824 K. sayılı kararında ise, evinde 50'den fazla kedi ve 4 köpek besleyen bağımsız bölüm malikinin en fazla üç evcil hayvan besleyebileceğine karar vermiştir. Karara konu olayda, kedi ve köpeklerin ses kirliliğine sebep olduğu, anagayrimenkulü kirliletmekte, hayvanlardan dolayı anataşınmaz içinde bahçede ve bağımsız bölümlerde dayanılmaz kötü kokular oluşturduğunu, bu sebeple müvekkilinin ve ailesinin evlerinin balkonunu ve bahçesinin oturmaz duruma geldiği iddia edilmiş ve mahkemece talep yerinde görülmüştür. Yargıtay kararı onamıştır. Bkz.(www.kazanci.com.tr), karar özellikle sayı açısından ilginçtir. Kanımızca, Mahkeme, dava konusu olayın somut özellikler dikkate alınarak bu sayı takdir etmiş olmakla birlikte, bu sayının her bir somut olay için belirleyici bir kıstas olarak algılanmaması gerekir.

⁷⁸ Bu noktada, ses ve gürültü seviyeleri bakımından düzenleyici nitelikte hükümler bulunabilir. Örneğin, 4/6/2010 tarihli ve 27601 sayılı resmi gazetede yayınlanan "Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği" (md.4) kapsamında bir değerlendirme yapılması gerekir.

⁷⁹ **Ertaş**, s. 431; **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 615; **Uçkan**, s. 2858.

Nitekim, Kat Mülkiyeti Kanununun 27. maddesi ile anagayrimenkulün, kat malikleri kurulunca yönetileceği ve yönetim tarzının kanunların emredici hükümleri saklı kalmak şartıyla bu kurul tarafından kararlaştırılacağı düzenlenmiştir. Aynı Kanunun 28. Maddesinde ise, yönetim planında yönetim tarzı, kullanma amacı ve şekli ile yönetici ve denetçilerin alacakları ücret ve yönetime ait diğer hususların düzenleneceği kabul edilmiştir⁸⁰. Yönetim planı ise, kat irtifakı veya kat mülkiyeti kurulurken tüm kat maliklerince imzalanarak tapu idaresine verilmesi zorunlu olan bir belgedir (KMK.md.14/1, 12/b) ve aynı zamanda tüm kat maliklerini ve onların cüzi ve külli haleflerini bağlayan bir sözleşme niteliğindedir (KMK.md.28). Bu sözleşme aynı zamanda, bağımsız bölümde herhangi bir hukuki sebebe dayalı olarak oturanlar için de uygulanmaktadır. Böylece, kira, intifa veya oturma hakkı ile bağımsız bölümde kalanlar da yönetim planına uygun davranmalıdır (KMK.md.18).

Bu hükümleri, konumuz açısından değerlendirdiğimizde, asıl tartışmanın, yönetim planında yer alan bir hüküm ile veya daha sonra yapılacak bir değişiklik ile bağımsız bölümlerde herhangi bir hayvanın veya kedi, köpek gibi hayvanların beslenmeyeceğine ilişkin bir kararın bağlayıcılığı araştırılmalıdır. Bağımsız bölümde bir hayvanın bakılmasından rahatsız olan kişiler sebebiyle, Genel Kurul kararı ile bağımsız bölümlerde hayvan bakımının yasaklandığı ve bu şekilde hayvanın tahliye edildiğine rastlanmaktadır. Yargıtay ise, bu olaya salt kat mülkiyeti ilişkisi kapsamında yaklaşmış ve hayvanın bir canlı olması gibi unsurları dikkate almadan, hatta tahliyeye konu hayvanın komşulara rahatsızlık verip vermediğini, tehlike yaratıp yaratmadığını hiç araştırmadan, genel kuruldaki (KMK.md.28/III gereğince beşte dört) çoğunluğa göre karar vermiştir⁸¹. Yani, sırf yönetim planında yapılacak

⁸⁰ Yönetim planında KMK md.28/I kapsamı dışında kalan bir kayıt ise, sadece imza sahiplerini bağlar ve cüzi haleflere etkisi olmayan bir sözleşme hükmü niteliğindedir. Örneğin, yönetim planında kat maliklerinden birine ilave kat inşa etme izni verilmesi yönetim işleri ile ilgili değildir. Bkz. **Tekinay**, s. 102.

⁸¹ Yargıtay HGK., T.19.02.1982, E.1981/5-780, K.1982/131 sayılı kararında “dava konusu olayda yönetim planının 5. maddesiyle, kat maliklerinin, kendi bağımsız bölümlerinde kedi, köpek ve tavuk gibi hayvanları beslemeleri açıkça men edilmiş bulunması itibarıyla KMK.28.nci maddesi hükmüne göre, davalı ile diğer bütün kat maliklerinin söz konusu maddenin açık hükmü karşısında bu men hükmüne aynen uymak zorunluluğu altında buldukları kabulü gerekir” demiştir (ilgili karar için bkz.(www.kazanci.com.tr, **Germeç**, s. 300; **Karahacıoğlu**, Ali Haydar/**Altın**, Mehmet: Açıklamalı-İçtihatlı Kat Mülkiyeti Kanunu ve İlgili Kanunlar, Ankara 2004, s. 318). Yargıtay 18.HD. T 10.07.1995, 1995/7532 E., 1995/8102 K. sayılı kararında “Anagayrimenkulün yönetim planının 27. maddesinin (d) bendinde kat malikleri kurulunca müsaade edilmedikçe anagayrimenkulün bağımsız bölüm, eklenti ve ortak yerlerinde köpek, kedi ve tavuk gibi

değişiklikle, hayvanın tahliyesine imkan tanımıştır⁸². Bu görüş kabul edilirse, (F)'nin köpeği açısından dahi tahliye kararının verilmesi mümkün olabilecektir⁸³.

hayvanların beslenmesi yasaklanmış bulunmaktadır. Davalının bağımsız bölümünde beslediği köpek etrafında rahatsızlık vermemiş olsa bile yönetim planı ile beslenmesi yasaklanmış bulunduğundan, uyuşmazlık çıktığında mahkemece bu yönetim planının sözü edilen hükmünün uygulanması zorunlu olup, davalı kat malikleri kurulunun, kendisine köpek beslemek müsaadesi verdiği dair bir karar da ibraz etmediğinden mahkeme kararı doğrudur” demiştir (kazanci.com.tr). Yargıtay bir diğer kararında ise, bir yandan Yönetim Planındaki hükmün tahliye için yeterli olduğunu kabul etmekle birlikte, aynı zamanda hayvanın koşulları rahatsız ettiğini tespit etmiş ve buna göre karar vermiştir. karar için bkz. YHGK 10.11.1971 T ve 197/5-210 E, 1973/854 K) bkz. **Germeç**, s. 299; **Karahacıoğlu/ Altın**, s. 773; **Özer**, Muzaffer: Kat Mülki-yeti Yasası, Ankara 2008, s. 423); **Uçkan**, s. 2860; Yargıtay 18. Hukuk Dairesi'nin E. 1992/13261 K. 1993/1653 T. 15.2.1993 ile vermiş olduğu bir diğer kararında ise, Yönetim planında köpek beslenmesi konusunda bir yasak bulunmadığına göre Kat Mülkiyeti Kanununda yer alan rahatsız etmeme koşulunun kanıtlanması gerekeceğini ifade etmiştir. Kararın aksi yönde yorumu ile yönetim planındaki bir değişiklik köpek beslenmesinin yasaklanabileceği kabul edilmiştir. bkz. **Ertaş**, KMK, s. 160.

⁸² Yargıtay 18. Hukuk Dairesinin 12.9.1995 tarih, 1995/8815 E, 1995/8554 K, Yargıtay 18.HD.nin 13.4.1995 tarih, 1995/3870 E. ve 1995/4585 K., Yargıtay 18. HD.nin 10.07.1995 tarih, 1995/7532 E. ve 1995/810 K., Yargıtay 18. HD.nin 11.09.2014 tarih ile E. 2014/6465 K. 2014/12547; İlgezdi ise, 160.soruda yönetim planında bir yasaklama olup olmadığına göre bağımsız bölümde hayvan beslenebileceğini ifade etmektedir. Buna göre, Yönetim Planında bir yasaklama bulunması halinde, rahatsız etme koşulu aranmaksızın hayvanın tahliyesine karar verilebilir. Ancak, bu yönde bir yasaklama olmaması halinde hayvanın ancak komşuları rahatsız edecek düzeyde olması halinde konuttan tahliyesine karar verilebileceğini ifade ettikten sonra, 161. Soruda farklı bir görüş bildirmiştir. Yazar, Yönetim Planının hayvan haklarına aykırı bir şekilde düzenlenemeyeceğini, aksi halde bu yönetim planının TBK.md.27 gereğince geçersiz olduğunu; rahatsızlık vermeyen bir hayvanın tahliyesi de hayvan haklarına aykırı olacağını, çoğunluk ile Yönetim Planında keyfi değişiklik yapılmasının ise genel koşul sayılması gerektiği ve hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olduğu düşüncesindedir. Ancak, Yargıtay'ın farklı görüşte olduğunu ifade etmiştir. **İlgezdi**, Ali Rıza: Adım Adım Kat Mülkiyeti Hukuku, Ankara 2019, s. 335-339; **Günay**, Erhan: Yargıtay Kararları Eşliğinde Komşuluk Hukukundan Kaynaklanan Taşınmaz Malikin Sorumluluğu, Taşkın Yapı/Haksız Yapı Uyuşmazlıkları, Ankara 2016, s. 36; aksi görüşte **Uçkan**, s. 2861.

⁸³ Hemen belirtmek gerekir ki, böyle bir olaya ilişkin karar tarafımızdan tespit edilememiştir. Böyle bir uyuşmazlıkta, Yargıtay, vicdani olarak farklı bir karara varacaktır. Ancak bu vicdani durumu, hayvan açısından değil, görme yeteneğine sahip olmayan kişi açısından değerlendirecektir. Oysa, her ikisi de bir candır. Görme yeteneğine sahip bir kişiye yardım için bakılan köpek ile bu amaç dışında yani manevi amaçlarla evinde bulundurulmuş köpek ile sahibi arasında çok da farklı bir ilişki bulunmamaktadır. Hatta, hayvanların çocukların gelişimi, yalnızlık duygusu gibi birçok psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde de kullanıldığı açıktır. Bu nedenle sırf Yönetim Planında bu tarz bir değişiklik tahliye imkanının tanınması kanımızca yerinde değildir; Uçkan bu durumu da

Yargıtay, 18. HD'nin 30.05.2016 Tarih ve 2015/10963 E. ve 2016/8614 K. sayılı kararı, konuyu Hayvanları Koruma Kanunu ile Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi bakımından da ele almıştır. Uyuşmazlıkta, davacı site yönetimi, kendisine ait bağımsız bölümde köpek besleyen davalının diğer bağımsız bölüm maliklerine rahatsızlık verdiğini, bu rahatsızlığın tahammül edilemeyecek boyutta olduğunu, site içinde yeşil alan olarak tahsis edilen bölümlerde çocukların rahatça hareket edemediklerini, köpeğin ihtiyacını giderdiği ağaç kenarı ve çimlerin site sakinlerinin huzurunu kaçırarak şekilde kirletildiğini, çocukların site bahçesine çıkamadıklarını ileri sürerek köpeğin davalıya ait bağımsız bölümden uzaklaştırılmasını istemiş; yerel mahkeme ise, 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu hükümleri ile sözleşme hükmündeki yönetim planının çeliştiği, bu durumda yasa maddelerine aykırı yönetim planına üstünlük verilemeyeceği, ayrıca ülkemizin taraf olduğu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi hükümleri karşısında, Anayasanın 90/son fıkrası uyarınca sözleşmeye üstünlük tanınması gerektiği belirtilerek davayı reddetmiştir. Hükmün davacı tarafından temyiz edilmesi neticesinde, Yargıtay; yönetim planının 23. maddesinin (h) bendinde, bağımsız bölüm maliklerinin kendi bağımsız bölüm ve eklentileri ile ortak yerlerde diğer kat maliklerine rahatsızlık verebilecek şekilde kuş, kedi, köpek, tavuk gibi hayvanları besleyemeyeceklerinin kararlaştırılmış olduğunu; Kat Mülkiyeti Kanununun 28. maddesi gereğince, yönetim planı bütün kat maliklerini, bunların külli ve cüzi haleflerini bağlayan bir sözleşme niteliğinde olduğundan, yönetim planı değiştirilmedikçe bağımsız bölüm malikleri, külli ve cüzi halefleri ile yönetici ve denetçilerinin buna uymak zorunda olduğunu; yönetim planında bağımsız bölüm maliklerinin kendi bağımsız bölümleri ile eklenti ve ortak yerlerde hayvan besleyemeyecekleri kararlaştırıldığına göre davalının bu yönetim planına uymak zorunda olduğunu; 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununda, ev ve süs hayvanları bakımından bunların bağımsız bölümlerde beslenebileceklerine dair bir hüküm mevcut olmadığı gibi, Türkiye'nin tarafı olduğu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinde de buna imkan veren bir düzenleme bulunmadığını; davanın kabulü gerekirken, yerinde bulunmayan gerekçeyle davanın reddine karar verilmesinin doğru görülmediğini ifade etmiştir⁸⁴.

dikkate çekmekte, böyle bir durumda yönetim planının değişikliğini dürtünlük kuralına aykırılık da teşkil edeceğini ifade etmektedir. bkz. **Uçkan**, s. 2874.

⁸⁴ Karar için bkz. (www.kazanci.com.tr); ayr. bkz. **Germeç**, s. 300; Yargıtay, bir diğer kararında devamlı olarak birkaç köpek bulunduğu ve her gün hayvanların girip çıktığı (kiracı konumundaki) veteriner kliniğine ilişkin kararında tapuda işyeri olarak kayıtlı

Öğretide ise, Yargıtay'ın bu yöndeki tutumu haklı olarak eleştirilmiştir⁸⁵.

Ertaş ise, yönetim planı ile bu tarz bir kısıtlamanın ancak dürüstlük kuralına uygun düştüğü oranda mümkün olacağını kabul etmiştir. Yazara göre, yönetim planında bu yönde yapılan bir değişikliğe karşı hayvan sahibi, bu değişikliğin dürüstlük kuralına aykırı olarak alındığı iddiası ile hakimden Kat Mülkiyeti Kanununun 33. Maddesine göre müdahale talep edilebilecektir⁸⁶. Hakim, alınan kararın dürüstlük kuralına aykırı olduğunu kabul etmesi halinde, örneğin hayvanın kimseye bir rahatsızlık vermediği tespit edilirse, yönetim planına müdahale edebilecektir.

Şenpolat ise, yönetim planında ev ve süs hayvanları bakımından herhangi bir karar alınmayacağı, ancak tavuk, keçi vb. çiftlik hayvanları bakımından bir karar alınabileceğini kabul etmektedir⁸⁷.

Karahasan ise, yönetim planında hayvan bakımı ile ilgili olarak yer alan hükmün ancak TMK.md.737 hükmü ile değerlendirilmesi gerektiği, tek başına Yönetim planında yapılacak bir değişikliğin yeterli olmadığı, hayvanın ancak TMK.md.737'deki hoşgörü sınırının aşmış olması halinde ve başka türlü bir çözüm bulunamamış olması halinde tahliyesine karar verilebileceğini kabul etmektedir⁸⁸.

yerde yapılan faaliyetin muayenehane kapsamında olup olmadığının araştırılmadığını, Yönetim Planında hayvan beslenmesinin ancak kat malikleri kurulunun izni olmadığı sürece yasaklanabileceği, bunun da araştırılmamış olması nedeniyle eksik inceleme nedeniyle bozulması gerektiğine karar vermiştir. bkz. Yargıtay 18. HD.nin 07.03.2016 Tarihli 2015/7263 E. ve 2016/3876 K. (www.kazanci.com.tr).

⁸⁵ Buna karşılık, bazı yazarlar, Yargıtay'ın kararını doğru bulmaktadır. Yazarlara göre, kat malikleri, yönetim planı ile bağımsız bölümlerde hayvan bakımının yasaklanması halinde, buna uyulması gerektiğini ileri sürmektedir. **Özer**, s. 414; Germeç, hayvan sevgisi ile rahatsız edilmeme yükümlülüğünün karşı karşıya geldiğini, hayvan sevgisi gibi insancıl bir duyguya saygı gösterilmesi kadar, komşuları da rahatsız etmemek gerektiği, Kat Mülkiyeti Kanununun konutlarda hayvan beslenmesine izin verdiği ancak Yönetim planında bu yönde bir yasak bulunması halinde ise, hayvanın bir rahatsızlık verip vermediği araştırılmadan buna uyulması gerektiğini, yasağa rağmen evinde hayvan besleyen kişiye karşı KMK.md.33 gereğince hakimin müdahale talebinde bulunabileceğini kabul etmektedir. Yazara göre yönetim planında hayvan beslenmesine ilişkin bir yasağın bulunmaması halinde ise, hakimin müdahalesi ancak hayvanın komşuları rahatsız ettiğinin tespiti ile mümkündür. bkz. **Germeç**, s. 283-284 ve 286. **Gökalp**, Şerafettin: Kat Mülkiyeti Kanunu, Yöneticinin El Kitabı, Ankara 2010, s. 77.

⁸⁶ **Ertaş**, s. 458, (KMK), s. 502 vd.

⁸⁷ Yazara göre, yönetim planında kararlaştırılan "hayvan beslenemez" şeklindeki bir hüküm ev hayvanlarını kapsamaz. **Şenpolat**, s. 603-604.

⁸⁸ **Karahasan**, C. 1, s. 241.

Kanımızca bu görüşler kapsamında Gürpınar'ın görüşü daha uygundur. Yazar haklı bir şekilde ifade etmiş olduğu gibi, yönetim planında bu tarz bir hükmün kabul edilmesi mümkün olmamalıdır. Gerçekten de Kat Mülkiyeti Kanunu'nun 28. maddesine göre yönetim planında yer alabilecek hususlar arasında bu tarz bir yasak yer alamaz. Zira, bu tarz bir düzenleme yönetim tarzıyla, kullanma maksat ve şekli ile yönetici ve denetçilerin alacakları ücretler ve yönetime ilişkin değildir⁸⁹. Dolayısıyla, kişilerin kendi bağımsız bölümü içinde hayvan beslemesini yasaklamak, kişi ve konut dokunulmazlığına, mülkiyet haklarına aykırılık oluşturacaktır. Bu nedenle yönetim planındaki kaydın herhangi bir bağlayıcılığı da olmayacaktır. Başka bir ifadeyle geçersiz sayılmalıdır⁹⁰. Hal böyle olunca da, yönetim planında yer alan bu tarz bir hüküm, taşınmazı iktisap eden cüzi veya külli haleflerini de bağlamayacağı açıktır⁹¹. Yalnız hemen belirtmek gerekir ki, ev ve süs havyanının bağımsız bölüme girişini ve çıkışını engellemediği sürece hayvanların ortak alanlardaki kullanımın kısıtlanması mümkündür⁹². Örneğin, hayvanların bahçede gezmeleri, kapıya bağlanmaları, havuzda yüzmeleri, çocuk parkına girişleri yasaklanabilir. Bu tarz bir kısıtlama kullanım maksadı içinde yer almakta ve külli ve cüzi halefleri bağlamaktadır. Buna karşılık 3. katta oturan bir kat malikinin merdivenleri kullanamayacağına ilişkin hüküm, dürüstlük kuralına uygun olmayacaktır.

⁸⁹ Yönetim tarzı, toplantı zamanı, toplantı yeri vb hususlarla ilgilidir. Kullanma maksat ve şekli ise, daha çok bağımsız bölümlerin veya ortak alanların iş yeri veya mesken niteliğinin belirlenmesi ve kullanılmasına ilişkindir. Örneğin, spor salonu olarak kullanılan bir alanın belirli zamanlarda kiraya verilmesi kullanma maksadı ile şekline ilişkindir. Yönetime ait diğer hususlarda, havuzun kullanma zamanı, kullanma şartları gibi hususlardır. Bu işlerin tıpkı yönetici ve denetçilerin alacağı ücretlerin belirlenmesi gibi hayvanın beslenmesine ilişkin belirlemeyi içermez. Ayr. bkz. **Uçkan**, s. 2866 vd.

⁹⁰ **Gürpınar**, s. 203; Aynı görüşte **Uçkan**, s. 2872; Gerçekten de yönetim planı ile bu tarz değişikliklere izin vermek, başka kısıtlamalara da izin verilmesinin de önünü açacaktır. Örneğin, apartmanda çocuk kabul edilemez, bekleli aileler oturamaz, televizyon, bilgisayar bağımsız bölümde yasaktır gibi kısıtlamaların esasında çok bir farkı bulunmamaktadır. Kişinin kendi konutunda, başkalarına zarar vermediği sürece dilediği gibi yaşama hakkı çoğunluğun kararı ile sınırlandırılmaz.; Yönetim planında yer almakla birlikte, yönetim faaliyeti le ilgili solmayan kayıtlar sonraki malikleri de bağlamaz. Bkz. **Tekinay**, Kat Mülkiyeti, s. 102; **Oğuzman/Seliçi/Okay-Özdemir**, s. 673, d.pn.253; Germeç ise, Yönetim Planında hayvan beslenmesine ilişkin düzenlemeleri "yönetime ilişkin diğer hususlar" kavramı içinde değerlendirmektedir. bkz. **Germeç**, s. 675.

⁹¹ **Gürpınar**, s. 203.

⁹² Alman İstinaf Mahkemesi, köpeğin asansörü kullanmayacağına ilişkin Yönetim Planındaki hükmü hukuka aykırı saymamıştır. Bkz. (Saarländisches OLG, Beschluss vom 02.10.2006 - 5 W 154/06), **Uçkan**, s. 2872.

Elbette ki, toplu yaşam alanlarında evcil hayvan beslerken komşuların rahat ve huzuruna zarar vermemeye de özen gösterilmelidir. Kat malikleri de bu konuda tamamen korumasız bırakılmış değildir. Türk Medeni Kanun'un 737. maddesi ile taşınmaz maliki, taşınmazını kullanırken hoşgörü seviyesini aşacak davranışlardan kaçınmalıdır. Kat Mülkiyeti Kanunu 18. maddesinde de kat maliklerinin birbirini rahatsız etmemesi gerektiğini düzenlemiştir. Dolayısıyla, hayvanın hoşgörü seviyesini aşacak derecede gürültü yapması⁹³, ortak yerlere zarar vermesi, saldırgan bir nitelikte olması tahliyesini haklı kılacaktır.

Konuyu verdiğimiz örneklerle göre değerlendirdiğimizde (A), (B) ve (C)'nin hayvanlarının kimseye rahatsızlık vermediği görülmektedir. (A)'nın köpeği çok sakindir ve ancak giriş çıkışlarda ve bahçede diğer kat malikleri ile karşılaşmaktadır. Hatta (C)'ye ait kedi, hiçbir şekilde diğer bağımsız bölüm maliklerini etkilememektedir. Buna rağmen, yönetim planında bu konuda bir yasak getirilmesi ile kedinin veya (A)'nın köpeğinin tahliye edilmesinde hiç kimsenin bir menfaati bulunmamaktadır. (A)'ya ait köpeğin bahçede gezdirilmesinin engellenmesi ise mümkündür. (D) ve (E) açısından ise, köpeğin vermiş olduğu rahatsızlığın hoşgörü sınırını aşıp aşmadığı araştırılmalı ve ancak son çare olarak tahliyesine karar verilmelidir. Belki de en hassas durum (F)'nin örneğinde karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir durum da (F)'nin köpeğinin tahliyesine karar vermek adalet duygusu ile bağdaşmaktadır.

SONUÇ

Hayvanların eşya sayılmamasının bir sonucu olarak; insanın hayvan ile olan ilişkisinin salt mülkiyet hakkı açısından değerlendirilmemesi gerektiği, bu ilişkinin aynı zamanda manevi bir yönünün olduğunun da kabulü gerekir⁹⁴. Keza günlük hayat içinde, bilhassa metropollerde insanların, özellikle yaşlı ve çocukların doğadan uzak, kapalı ve gürültülü insan ilişkilerinin çok sınırlı olduğu bir ortamda yaşaması, evcil hayvanlarla ilişki kurmak gibi bir ihtiyacı doğurmuştur. Bu ihtiyaç insanlar için yararlı ve önemli bir

⁹³ Bu noktada, ses ve gürültü seviyeleri bakımından düzenleyici nitelikte hükümler bulunabilir. Örneğin, 4/6/2010 tarihli ve 27601 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan "Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği" (md.4) kapsamında bir değerlendirme yapılması gerekir.

⁹⁴ Hayvanların eşya niteliğinin kabul edilmemiş olması, onlar üzerinde mülkiyet veya zilyetlik tesis edilemeyeceği anlamı taşımamaktadır. Zira, daha önce ifade edildiği üzere, ayrı bir düzenleme olmadığı sürece hayvanlar hakkında taşınır eşyaya benzer nitelikte hükümlerin uygulanması gerekir.

ihtiyaçtır. Yönetim planındaki kayıt gibi şekli kurallarla insanları bundan yoksun kılmak Anayasa ve Hayvan Hakları Sözleşmesine, kişinin kendi konutu içinde dilediği şekilde yaşama hürriyetine aykırı olacaktır. Bu nedenle kişilerin, ev ve süs hayvanları ile olan manevi ilişkisi dikkate alınmadan, dürüstlük kuralına aykırı bir biçimde, sırf hayvan sevgisinden yoksunluk, komşular arasındaki husumet, dini şüpheler veya korku gibi değişik subjektif amaçlarla Yönetim Planına koyulan veya koyulacak basit bir kayıt ile bir hayvanın konuttan uzaklaştırılmasına imkân tanınmamalıdır. Aksi durum, kat mülkiyetinde yaşayanların istedikleri her konuda karar alarak, başkalarının özel hayatlarına müdahale etme imkanını verecektir. Kaldı ki, yönetim planında hayvanın bakılmasının yasaklanması Hayvanları Koruma Kanununun 4. maddesi ile hayvana tanınan yaşam hakkı çerçevesinde mümkün değildir. Kaldı ki, bu tarz bir yasaklamanın yönetim tarzıyla, kullanma maksat ve şekli ile yönetici ve denetçilerin alacakları ücretler ve yönetimle ilgisi de bulunmamaktadır (KMK.md.28).

Her şeyden önemlisi Şenpolat'ın da çok güzel ifade ettiği gibi tahliye konu olan bir “can”dır ve ona yuva veren, bakımını sağlayan da bir “can”dır. Her iki “can”ın da “yaşama hakkı” kanunlarla korunmuştur. Dolayısıyla bu iki “can” arasında bir altlık-üstlük yoktur ve bu iki can arasında oluşan ilişki basit bir eşya-mülkiyet ilişkisi değildir. İki “can” arasındaki ilişki sevgi, sadakat, dostluk vb. duyguları barındırmakta ve karşılıklıdır. Konuşmasa da hisseden “can”, duygularını ifade edebilmekte ve insana muhtaç olsa da insanlar da onlar olmadan birçok duygudan yoksun kalmaktadır⁹⁵.

Bir ev ve süs hayvanının tahliyesi somut olayın durumuna göre, ancak komşuları rahatsız edecek (hoşgörü seviyesini aşacak) bir düzeye varmış olması halinde ve en son çare olarak mümkündür (TMK.md.737). Bu nedenle, Yargıtay'ın görüş değiştirerek, Yönetim Planında bulunan bir hükmü geçersiz sayıp, hayvanın tahliyesini ancak komşuluk hukuku açısından hayvanın başkalarını rahatsız edip etmediğini araştırmadan tahliyesine karar verilmemesi gerekir.

⁹⁵ Şenpolat, s. 601-602.

KAYNAKLAR

- Abik**, Yıldız: “Taşınmaz Malikinın Olumlu Müdahaleler Nedeniyle Komşulara Karşı Sorumluluğu”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIV, S. 3-4, 2010, s. 145-186.
- Akipek**, Jale/**Akıntürk**, Turgut/**Ateş**, Derya: Eşya Hukuku, İstanbul 2018.
- Aksan Nar**, Şerife: Kat Mülkiyetinde Ortak Yerlerin Tabii Olduğu Hukuki Rejim, Ankara 2015.
- Antalya**, O. Gökhan/**Topuz**, Murat: Eşya Hukuku, Cilt IV/1, 3. Baskı, Ankara 2019.
- Aquin**, Thomas von: Miscellanea Mediaevalia, Werk und Wirkung im Licht neuerer Forschungen, Band 19: hrsgb. von Albert Zimmermann, Berlin, New York, 1988.
- Arslan**, İlknur/**Kırmızı**, Mustafa: Kat Mülkiyeti Kanunu Şerhi, Ankara 2012.
- Aşar**, Haluk: “Hayvan Haklarına Yönelik Temel Görüşler ve Yanılgıları”, Kaygı Dergisi, C. 30, Yıl: 2018: (s. 239-251).
- Atasoy**, Sevil: “İlk Darbe”. İstanbul Barosu Dergisi, Hayvan Haklarına Hukuki Yaklaşım Özel Sayı 8, Mayıs 2008, (s. 13-18).
- Ayan**, Mehmet: Eşya Hukuku, C. II, Ankara 2016.
- Aydıncık Midyat**, Şirin: “Taşınmaz Malikinın İnşaat Faaliyetleri Sebebiyle Komşu Taşınmaz Maliklerine Karşı Sorumluluğu” İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: LXXV Sayı: 2 2017, (s. 609-658).
- Aydoğan**, Yasemin: “Ev Ortamının Çocuğun Gelişimine Göre Düzenlenmesi”, Aile ve Toplum: Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi Temmuz-Ağustos-Eylül 2006 Yılı: 8 Cilt: 3 Sayı: 10, (s. 27-33).
- Badur**, Emel: “Gayrimenkul Malikinın Sorumluluğu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2001/3, (s. 835-880).
- Başpınar** Veysel, “Eşya Hukuku Bakımından Hayvanların Hukukî Durumu”, 1926’dan Günümüze Türk İsviçre Medeni Hukuku, Medeni Kanun’un ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2016, (s. 1371-1390).
- Bentham**, Jeremy: An Introduction to the Principles of Morals and Legislation: Printed in the Year 1780.
- Birrer**, Mathias: Nachbarschaft - was gilt im Konfliktfall?: Rechtliche Informationen und Tipps für einvernehmliche Lösungen, Zürich 2016.
- Bolliger**, Gieri: “Legal Protection of Animal Dignity in Switzerland: Status Quo and Future Perspectives”, Animal Law Review, C. 22, 2016, (s. 353-354).

- Bondolfi**, Alberto: *Mensch und Tier: ethische Dimensionen ihres Verhältnisses*. Freiburg, 1994.
- Cumalioglu**, Emre: “Medeni Hukukta Hayvan Hakları ve Hayvanlar Üzerindeki Hak”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, C: 19, Özel Sayı 2017, (s. 573-610).
- Çalışkan**, Nihat/**Aydın**, Mehmet/**Aslander**, Mustafa: “Empati ve Hayvanlarla İletişim”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt 1, Sayı 1, 2014, (s. 29-42).
- Çelebi**, Özgün: “Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 76 (2), Yıl: 2018 (s. 559-622).
- Çörtoğlu**, Sahir İ.: *Komşuluk Hukukunda Taşınmaz Mülkiyetinin Kullanılmasının Çevreye Etki ve Sonuçları (MK 661)*, Ankara 1982.
- Darwin**, Charles: *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*, New York 1871.
- Daylık**, Kadir: *Kat Mülkiyeti Hukukunda Yönetim Planı*, İstanbul 2007.
- Descartes**, René: “Discours sur la méthode pour bien conduire sa raison et chercher la vérité dans les sciences”, B.IV, 1637.
- Doğan**, Aysel: “Hayvan Hakları Sorununa Biyosantrik Bir Yaklaşım”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C: 23, S: 1, 2006, (s. 33-43 vd.).
- Dural**, Mustafa/**Öğüz**, Tufan: *Türk Özel Hukuku, C.II, Kişiler Hukuku*, İstanbul 2019.
- Eren**, Fikret: *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler*, 24.Baskı, Ankara 2019.
- Eren**, Fikret: *Kat Mülkiyeti Hukuku*, Ankara 2012.
- Ertan**, Birol: “Hayvan Hakları ve Türkiye”, *Cevat Geray Armağanı*, Ankara 2001, (s. 393-416).
- Ertaş**, Şeref: *Eşya Hukuku*, 11. Baskı, İzmir 2014.
- Ertaş**, Şeref: *Kat Mülkiyeti Şerhi*, (kıs. KMK), Ankara 2015.
- Ertaş**, Şeref: *Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku*, Ankara 2012.
- Esener**, Turhan/**Güven**, Kudret: *Eşya Hukuku*, 6. baskı, Ankara 2015.
- Fox**, Michael: “Animal Liberation”: A Critique, *Ethics*, Vol. 88, No. 2 (Jan., 1978), (s. 106-118).
- Genç Arıdemir**, Arzu: “Hayvanların Hukuki Konumlarının İyileştirilmesi Amacıyla İsviçre Medeni Kanunu ile Borçlar Kanunu’nda Yapılan Değişikliklere Genel Bir Bakış”, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, I. Cilt, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009, (s. 327-348).
- Germeç**, Mahir Ersin: *Kat Mülkiyeti Hukuku*, Ankara 2019.
- Ghandi**, M. K.: *The Moral Basis of Vegetarianism*, Ahmedabad 1959.

- Goralnik, L./Nelson, Michael P.:** Encyclopedia of Applied Ethics, Second Edition, Vol. 1, 2012, (145-155).
- Gorke, Martin:** Artensterben: Von der Ökologischen Theorie zum Eigenwert der Natur, Stuttgart 1999.
- Gökalp, Şerafettin:** Kat Mülkiyeti Kanunu, Yöneticinin El Kitabı, Ankara 2010.
- Guschauski, Dieter:** Wohnungseigentum: Rechtsprechung; eine umfassende Entscheidungssammlung mit über 5200 thematisch geordneten Entscheidungen, Nordersteth 2004.
- Günay, Erhan:** Yargıtay Kararları Eşliğinde Komşuluk Hukukundan Kaynaklanan Taşınmaz Malikinin Sorumluluğu, Taşkın Yapı/Haksız Yapı Uyuşmazlıkları, Ankara 2016.
- Gürpınar, Damla:** “Ev ve Süs Hayvanı Sahiplerinin Hakları ve Yükümlülükleri”, İzmir Barosu Dergisi, Yıl: 72, Sayı 4, Ekim 2007, (s. 170-212).
- Gürsoy, Kemal T./Eren, Fikret/Cansel, Erol:** Türk Eşya Hukuku, Ankara 1984.
- Haskaya Suna, Aşkın:** “Türkiye’de Yaşayan Evcil Hayvan Sahiplerinin Bütüncül Psikoterapi Perspektifinden Analizi”, Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi Cilt 2, Yıl: 2019, Sayı 3, (s. 131-153).
- Henry, D. Thoreau:** The Main Woods, Boston 1864.
- Holzhey, Helmut:** Das Tier ist keine Sache, Rechtsethische Postulate zu einer Neubewertung des Tiers, in: Goetschel Antoine F. (Hrsg.), Recht und Tierschutz, Hintergründe – Aussichten, Bern/Stuttgart/Wien 1993.
- Höffe, Otfried:** Lesebuch zur Ethik, München 1998.
- Hume, David:** A Treatise of Human Nature: Being an Attempt to Introduce the Experimental Method of Reasoning into Moral Subjects, London 1817.
- İlgezdi, Ali Rıza:** Adım Adım Kat Mülkiyeti Hukuku, Ankara 2019.
- İnal, Nihat:** Kat Mülkiyeti Kanunu & Apartman-Site Yöneticisinin El Kitabı, Ankara 2003.
- İnal, Tamer:** “Hayvanın Hukuki Kişiliğinin ve Haklarının Tanınması Gereği Üzerine”, Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri Hakemli Dergisi, S. 1, 2004, (s. 28-71).
- İnci, Z. Özen:** “Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvanların Ceza Hukuku Bakımından Korunması”, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 5 / 1, Haziran 2019, (s. 1-24).
- Kant, Immanuel:** Die Metaphysik der Sitten, 2.Auf., (erstdruck, Königsberg 1797), Berlin 2013.

- Karahacıoğlu**, Ali Haydar/**Altın**, Mehmet: Açıklamalı İçtihatlı Kat Mülkiyeti Kanunu ve İlgili Kanunlar, Ankara 2004.
- Karahasan**, Mustafa Reşit: Kat Mülkiyeti Hukuku, C. 1, C. 2, İstanbul 2008.
- Kaya**, Mustafa: “Aristoteles’in Ruh Anlayışı”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 18, 2014, (s. 91-98).
- Kelch** Thomas: “A Short History of (Mostly) Western Animal Law, Part II”, Vol.19, (s. 347-390).
- Kelch**, Thomas: “A Short History of (Mostly) Western Animal Law, Part I”, Animal Law Review, C. 19, 2012, (s. 23-62).
- Ketenci**, Taşkın: “Descartes ve Hume’un Akıl Anlayışlarının Karşılaştırılması”, Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, Sayı: 1, Yıl: 2014), (s. 61-77).
- Kılıç**, Selim: “Modern Toplumda Hayvan Hakları Üzerine Felsefi Bir Yaklaşım”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 6, S. 22, (s. 91-121).
- Koçhisarlıoğlu**, Cengiz/**Söğütlü Erişgin**, Özlem: “Hayvanın Hukuki Konumu”, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkliler e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı), Cilt: 2, İzmir 2013, (s. 1691-1725).
- Krebs**, Angelika: Ethics of Nature: A Map, Perspectives in Analytical Philosophy, Berlin-New York 1999.
- Krepper**, Peter: “Affektionswert-Ersatz bei Haustieren”, Aktuelle Juristische Praxis (AJP)/Pratique Juridique Actuelle, 6/2008, (s. 704-718).
- Küper**, Wilfried: “Die „Sache mit den Tieren” oder: Sind Tiere strafrechtlich noch „Sachen”? JuristenZeitung, 48. Jahrg., Nr. 9 (7. Mai 1993), (s. 435-441).
- Lawrence**, John: A Philosophical and Practical Treatise on Horses and on the Moral Duties of Man Towards the Brute Creation: Volume 1, London 1802.
- Margot**, Michel: Tierschutzgesetzgebung im Rechtsvergleich: Konzepte und Entwicklungstendenzen”, Animal Law-Tier und Recht, Developments and Perspectives in the 21st Century, ed. Michel Margot/Kühne Daniela/ Hänni Julia, Zürich/St. Gallen, 2012.
- McLaughlin**, Ryan P.: “Non-Violence And Nonhumans: Foundations for Animal Welfare in the Thought of Mohandas Gandhi and Albert Schweitzer”, The Journal of Religious Ethics, Vol. 40, No. 4 (December 2012), (s. 678-704).
- Medicus**, Dieter: BGB Allgemeiner Teil, 10.Aufl., Heidelberg u.a 2010.
- Meier-Hayoz**, Arthur/**Rey**, Heinz: Berner Kommentar, Das Stockwerkeigentum, Art. 712a-712t ZGB, Schweizerisches

- Zivilgesetzbuch, Das Sachenrecht, Das Eigentum, Grundeigentum IV, Bern 1988.
- Meyer-Abich, Klau, M.:** Aufstand für die Natur. Von der Umwelt zur Mitwelt, München 1990.
- Minteer, Ben A.:** “Anthropocentrism”, Encyclopedia of Environmental Ethics and Philosophy, ed. J. Baird Callicott & Robert Frodeman, Detroit...USA 2009, (s. 58-63).
- Montaigne, Michel:** Apology for Raymond Sebond, (L’apologie de Raymond Sebond), çev.Ariew, Roger/Grene Marjorie, Cambridge 2003.
- Muslu Karayağız, Gonca/Conk, Zeynep:** “Hayvan Destekli Uygulamalar ve Çocuklarda Kullanımı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Elektronik Dergisi, S. 4(2), 2011. (s. 83-88).
- Müller, Thomas:** “Auch ein kleiner Hund kann stören Tages-Anzeiger”, 17. November 2014.
- Niedenführ, Werner/Kümmel, Egbert/Vandenhouten, Nicole:** WEG - Kommentar und Handbuch zum Wohnungseigentumsrecht, Heidelberg 2010.
- Nomer, Haluk N./Ergüne, Serkan M.:** Eşya Hukuku, Zilyetlik-Tapu Sicili-Mülkiyetin Genel Hükümleri – Taşınır Mülkiyeti- Rehin Hakları, 7.Bası, İstanbul 2019.
- Nuttall, Jon:** Ahlak Üzerine Tartışmalar- Etiğe Giriş, (çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul 1997.
- Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe:** Eşya Hukuku, 20. Bası, İstanbul 2017.
- Oral, Tuğçe:** Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 5, S. 16, Yıl:2014, (s. 319-335).
- Özer, Muzaffer:** Kat Mülkiyeti Yasası, Ankara 2008.
- Petek, Hasan:** Taşınmaz Malikinin Hukuka Uygun Taşkınlıklardan Sorumluluğu, Ankara 2005.
- Raspé, Carolin:** Die tierliche Person Vorschlag einer auf der Analyse der Tier-Mensch-Beziehung in Gesellschaft, Ethik und Recht basierenden Neupositionierung des Tieres im deutschen Rechtssystem Berlin 2013.
- Regan, Tom:** “The Moral Basis of Vegetarianism,” Canadian Journal of Philosophy 5, no. 2 (October 1975) (s. 181-214).
- Regan, Tom:** Animal Rights, Human Wrongs, Oxford 2003.
- Rosifka, Walter:** Rechte und Pflichten als Wohnungseigentümer: Kosten und Abrechnung - Hausverwaltung - Beschlüsse der WEG - Veränderungen in der Wohnung, Wien 2017.

- Ruth**, Arnet.: Breitschmid Peter/Jungo Alexandra (Hrsg.), Sachenrecht, Art. 641-977 ZGB, 3. Aufl., Zürich - Basel - Genf 2016.
- Salt**, Henry S.: Animals' Rights: Considered in Relation to Social Progress, 1892, (New York 1894).
- Schmid**, Jrg/**Hürlimann-Kaup**, Bettina: Gutachten zur Frage des gesetzgeberischen Handlungsbedarfs bei den Art. 712a ff. ZGB (Stockwerkeigentum) 20. August 2018, im Auftrag des Bundesamtes für Justiz, Bern 2018.
- Schopenhauer**, Arthur: Die beiden Grundprobleme der Ethik, behandelt in zwei akademischen Preisschriften, Frankfurt am Main 1840.
- Schweitzer**, Albert: Albert Schweitzer Lesebuch, 3.Aufl., München 1984.
- Schweitzer**, Albert: Die Ehrfurcht vor dem Leben, Grundtexte aus fünf Jahrzehnten, 9 Auf., München 2008.
- Serozan**, Rona: Eya Hukuku I- Eya Hukukunun Temel Kavramları ve İlkeleri Taşınır Eyada: Zilyetlik-Mülkiyet-İntifa- Rehin Uygulama Çalımaları, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014.
- Singer**, Peter: Animal Liberation, in: A New Ethics for Our Treatment of Animals, New York 1975.
- Singer**, Peter: "Not for Human Only", Ethics and Problems of 21st Century. University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1979.
- Sirmen**, Lale: "Taşınmaz Mülkiyetinin Kullanılmasında Çevre Etkileri Yaratan Müdahalelerden Dolayı Malikin Sorumluluğu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 40, Sayı: 1, Ocak 1988, (s. 281-306).
- Sirmen**, Lale: Eşya Hukuku, 5. bası, Ankara 2017.
- Szer**, Ali Nazım: "İi İşyerinde Ev Hayvanı Bakabilir mi?", Yaşar Hukuk Dergisi, C. 1, S. 1 Ocak 2019 (s. 1-55).
- Stucki**, Saskia: Tier und Recht, Entwicklungen und Perspektiven im 21. Jahrhundert, ed. Michel Margot/Khne Daniela/ Hnni Julia, Zürich/St. Gallen 2012.
- Sungurbey**, İsmet: Hayvan Hakları, Bir İnsanlık Kitabı, İstanbul 1992.
- enpolat**, Ahmet Kemal: "Evcil Hayvanlar ve Hukuksal Sorunlar", İstanbul Barosu Dergisi, C. 81, S. 2, Yıl 2007, (s. 601-610).
- ıpka**, kran: Türk Medeni Kanunu'nda Aile Konutu İle İlgili İşlemlerde Diğer Eşin Rızası (TMK.194), İstanbul 2002.
- Tavşancıl Kalafatoğlu**, Deniz: "Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ve Hayvan Hakları", Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan, Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları, 28-29 Nisan 2012, C. II, Ekim 2014, (s. 137-149).

- Tekinay**, Selahattin S.: Kat Mülkiyeti (Eşya Hukuku II/2), İstanbul 1991.
- Uçkan**, Mertkan: “Ev ve Süs Hayvanlarının Konuttan Tahliye Edilmesi Hakkında Bir Değerlendirme, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, 8 / Özel (Haziran 2013), (s. 2845-2896).
- Uyar**, Talih/**Uyar**, Alper/**Uyar**, Cüneyt: Türk Medeni Kanunu (Gerekçeli – İçtihatlı), C. 2, Ankara 2006.
- Uyumaz**, Alper: “Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, S. 3, (s. 133-184).
- Ünal**, Mehmet/**Başpınar**, Veysel: Şeklî Eşya Hukuku, 9. baskı, Ankara 2017.
- Weber**, Rolf H.: “Minderheitenschutz beim Stockwerkeigentum Zu den Grenzen der vertraglichen Gestaltungsfreiheit am Beispiel der Stockwerkeigentümergeinschaft”, ZBGR (Schweizerische Zeitschrift für Beurkundungs- und Grundbuchrecht) 60/1979, (s. 144-177).
- Wermelinger**, Amédéo: Zürcher Kommentar, Das Stockwerkeigentum, Art. 712a-712t ZGB, Kommentar zum schweizerischen Zivilrecht, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Zürich - Basel - Genf 2010.
- White**, Steven: “Animal Protection Law in Australia: Bound by History”, in Animal Law and Welfare - International Perspectives, ed.Cao, Deborah/White, Steven, Springer, 2016.
- Wiedenmann**, Rainer: Tiere, Moral und Gesellschaft: Elemente und Ebenen humanimalischer Sozialität, Wiesbaden 2009.
- Wiegand**, **Wolfgang**: Basler Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Buch II, Art.457-927, Basel 2007.
- Wolf**, Stephan: in: Kren Kostkiewicz Jolanta/Wolf Stephan/Amstutz Marc/Fankhauser Roland (Hrsg.), ZGB Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, 3. Aufl., Zürich 2016.
- Yılmaz**, Halil: “Hayvan Haklarına Bakış”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 62, 2006, (s. 212-229).
- Young**, Thomas: An Essay on Humanity to Animals, London 1798.

KISALTMALAR

A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
Abs.	: Absatz
Abt.	: Abteilung
AG	: Amtsgericht
Art.	: Artikel
ařađ.	: aşağıda
Aufl.	: Auflage
Az	: Aktenzeichen
ayr.	: ayrıca
bearb.	: bearbeitet
BGB.	: Brgerliche Gesetzbuch
BGE.	: Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts
BGH.	: (Deutscher) Bundesgerichtshof
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
dpn.	: dipnot
E.	: Esas
ed.	: edited
erw.	: erweiterte
HD.	: Hukuk Dairesi
Hrsg.	: herausgegeben
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
K.	: Karar
karř.	: karşılaştırımız
KMK	: Kat Mülkiyeti Kanunu
LG	: Landesgericht
md.	: madde
Nr.	: Nummer (Numara)
No	: Number
N	: Numara

OLG.	: Oberlandesgericht
OR.	: Obligationenrecht
Rn.	: Randnummer
RG.	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TBBD.	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK.	: Türk Borçlar Kanunu
TMK.	: Türk Medeni Kanunu
u.	: und
u.a.	: unter anderem
U.S.A.	: United States of America
U.v.	: Urteil vom
überarb.	: überarbeitete
Univ.	: Universität
Vol.	: Volume
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
vs.	: ve saire
WuM	: Wohnungswirtschaft und Mietrecht
Y.	: Yıl
ZR	: Zentralregister
ZGB	: Zivilgesetzbuch